

Seljes

MAGYAR

TANÍTÓKÉPZŐ



A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE



FELELŐS SZERKESZTŐ:

NAGY LÁSZLÓ

1903

JANUÁR

XVIII. ÉVFOLYAM

I. FÜZET

==== MEGJELENIK HAVONKÉNT ====

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER KÖNYVKERESKEDÉSE
Andrássy-ut 10.

TARTALOM.

TANÍTÓKÉPZÉS.	Oldal
<i>Gerencsér István.</i> Dadai Király Pál	1
<i>Nagy László.</i> A tanítóképző tanár hivatása	8
<i>Mohar József.</i> Az ifjusági olvasmányok és könyvtárak	10
<i>Szöllösi István.</i> A tanítóképzés színvonala. (Törekvések Németországban)	22
<i>Sz. B.</i> Az 1903. évi állami költségvetés	27
A fizetésrendezés odisszeája	37
IRODALOM.	
<i>Sárvai József.</i> A népnevelői hivatásra való szoktatás módja (Láng Mihály) ...	40
<i>Kolumbán Samu.</i> A Herbart-Ziller-Rein féle didaktikai elmélet és gyakorlat (Krausz Sándor)	43
<i>Hodossy Béla.</i> Zsoltárok és dicséretetek (Sarudy Ottó)	46
<i>W. Ö.</i> Ezüst hárfa (Erődi Ernő)	47
<i>Szente Pál.</i> A magyar lant (Kőrösi-Sztojanovics)	48
EGYESÜLETI ÉLET.	
<i>Sztankó Béla.</i> 1902 június 9-iki választmányi ülés jegyzőkönyve	49
<i>Németh Sándor.</i> Az 1902. október 22-iki választmányi ülés jegyzőkönyve	51
VEGYESEK	52
Kimutatás	56

Szerkesztőség: Budapest, VIII. Baross-utca 57.

Kiadóhivatal: Budapest, VI. Andrássy-út 10.

Egyesületi tagdíj:

<i>évenként</i>	8 korona
<i>félévi részlet</i>	4 korona

Előfizetési díj:

<i>egész évre</i>	8 korona
<i>félévre</i>	4 korona

A «Magyar Tanítóképző» megjelenik — július és augusztus kivételével — havonként legalább 2 és félvnyvi terjedelemben.

Egyesületi tagok a „Magyar Tanítóképző“-t a tagdíj fejében kapják. **Tagsági jelentkezések Sztankó Béla** főtitkárhoz (Budapest, I. Mozdony-u. 5/b.) intézendők.

A tagdíjak **Horvay Ede** egyesületi pénztárhoz (**Budapest I., Lógody-utca 104. sz.** küldendők be.

A reklamációk és előfizetési pénzek a kiadóhivatalhoz (Singer és Wolfner könyvkereskedése) intézendők.

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

XVIII. ÉVFOLYAM.

1903. január

I. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Dadai Király Pál.

A váratlan csapástól megriadt lélek kétkedésével fogadtuk a hirt: Király Pál nincs többé. Mennyi tusába került, míg megszilárdult a szomorú tudat, az életerős, 62 éves férfi, ifju az ifjak között, utolsó küzdelmében elhullott. Kit annyira és annyira szeretttünk, mint őt; kitől még annyi értékes munkásságot vártunk: azt hihetetlen ragaszkodással akartuk közöttünk látni, épülni és okulni kívántunk vezetésén. A kiváló tudós, a jeles tanár, a lángoló magyar lelkű férfiú az utolsó óráig annyira erős volt lelkében, hogy érte re-megő és aggódó szívünk az utolsó napok küzdelméből is az ő föltétlen bizalmát fogadta el kiépülésében, az ő rendületlen hitét óvta meg életében. „*Nekem még élnem kell!*” Mondá s mi, hű tanítványai, éreztük, tudtuk, hogy neki még élnie kell. De ki lát a jövődbe? Ha tudtam volna, hogy a kérlelhetetlen kaszás, kit rendkívül fejlett izlése annyira gáncsolt, türelmetlenül rázza fegyverét, ha tudtam volna, hogy hatalmas agyának pihenni nem akaró munkássága közel van az elnyugváshoz, érkezésem minden pillanatát melléte töltöm, hogy épüljek szavain, lélekben, szellemben. Mikor a mult iskolai év végén elváltam tőle, a rajongással párosult meggyőződés hangján beszélt kutatása legujabb eredményéről. S mikor szeptember közepén Pestre jöttem, első utam hozzá vezetett, hogy halljam és lássam, mit két hónap buzgalma teremtett. És mikor az omori Tar-ok rovásos írása dokumentumait sikerült megszereznie, ahányszor összekerültünk, folyton hit, hogy tekintsem meg azokat, hogy szilárdabb legyen szent tanítása. Örökké fogom sajnálni, hogy az utolsó napok alkalmát elmulasztottam. Csakhamar beteg s a betegből halott lett.

Talán ereje érzete is sietette halálát. Az évek munkáját szervezetén meglátni nem akarta. Egy óvatlan pillanatban besurrant a legfélelmetesebb harcos a gépezetbe, hogy romba döntse. S mikor már a halál gyilkosainak egész táborával szállja meg, mikor már nemes szive utolsó dobbanásait számlálják, akkor is érzi, tudja elfoglalt helyének fontosságát, roncsolt testével dolgozni kíván, úgy, hogy az ápoló kezeknek kell erővel ágyban tartani. Az élet küzdelme az enyészettel egy hétig tartott. Végre is győzött a tüdő és hashártyagyulladás, a megújult régi

szívbjaj. Október 12 én d. e. 10 órakor szép lelke elköltözött. De előbb arcára nyomta tiszta nyomát, hol a kemény vonások egész lényét kifejezték: a megszilárdult akaratot.

Elete értékes munkásság szakadatlan folyása.

Dadai Király László és megyaszai Kovács Erzsébet fia, 1841. december 13-án született Csobádon Abauj-Torna vármegyében. A kis faluról szülői 43-ban Szikszóra költöztek s gyermekéveit a Bársonyosmenti mezővárosban tölti. Iskoláztatását itt kezdi meg, míg 1852-ben a sárospataki főiskolába kerül, 13 évet tölt a nagymultu iskola falai között, mialatt gimnáziumi és akadémiai (bölcészeti, jogi és theologiai) tanulmányokat végez. Tanárai között ott találjuk a kiváló esztetikust, népköltésünk első alapos méltánylóját, Erdélyi Jánost, ki a fogékony lelkű tanítványra hogy nem maradt hatás nélkül, bizonyítja a rajongó hódolat és tisztelet, a mely az egykori tanítvány szívében tanárkorában is élt s az a félreismerhetetlen lelkesedés, melylyel Erdélyi nagyságának a tanári katedráról adózott. Tehetőséges lelke első szárnypróbálgatásait Erdélyi elnöklete alatt álló önképzőkörben kezdte. Szépirodalmi dolgozatok: költemények, elbeszélések, útlevelek és ismeretterjesztő cikkek jelennek meg tőle, részint a Zempléni Hiradóban, részint a Sárospataki Füzetekben. A patriarchális nemesi család fejlesztette lelkét a sárospataki iskola puritán erkölce, magyar jellege csak helyes irányban nevelhette. A szép, jó és igaz háromságáért való lelkesedés, rajongás itt éledett lelkében oly nagygyá, hogy egész életén át világíthasson s tüzénél a tanítványok százai melegedhessenek. Izzó faj- és hazaszeretetének nem egy izmos gyökerét ez iskola ültette lelkébe, a melynek neveltjei közül a nemzeti szellem számos erős és fényes képviselője került ki. Az iskola nagy múltja, a sárospataki Rákóczy vár, a vidék annyi nevezetes történelmi helye tehették őt az erős magyarrá, ki a statisztika vagy a nyelvtan körébe annyiszor bevonta történelmi emlékezéseit, főként az anyyira gyászos és dicső 17. századot. Ilyenkor kellett látni őt, aminf kigyúlt szemekkel hallatja gazdag lelke forrongásait. A tulságos gondosság miatt máskor akadozó színezetű beszédje áradóvá lesz; maga orátorrá válik, hogy egészen, gyujtson.

Ahogy tanulmányait Patakon befejezte, a tanulásvágy külföldre vonja. 1865-ben a heidelbergi, majd a straszburgi és zürichi egyetemekre megy. Nagy ember- és világismeretének alapjait, melyet tanítványai és ismerői mindenha bámultak, itt kezdi erősíteni, hogy későbbi gyakori tanulmányútjaival az első út eredményeit folyton gyarapítsa.

Pályáját nevelősködéssel kezdi. Gr. Bethlen Sándor házához kerül. Itt éri a nagykőrösiiek meghívása, a melylyel az ottani főgimnázium tanárává lesz. 1870-ben államsegélylyel bejárja Ausztriát, Svájcot és Németországot, tanulmányozva e kulturállamok iskolaügyét. Gazdag tapasztalatokkal megrakodtan jön haza s foglalja el székét a kőrösi ref. tanítóképzőnél, hogy nemsokára a fővárosba, a ref. gimnáziumhoz kerüljön. Itt 1880-ig tanít, a mikor a Pedagógium magyar nyelvi tanszékére nevezték ki. 22 évig tanított az ország ez egyetlen népoktatási főiskolájában. Tanításának, nevelésének értéke megbecsülhetetlen. A polg. isk. tanárság javarésze, a mely testületnek pedig nemzeti szempontból hasonlíthatatlan értéke van, az ő lelke tisztító tüzén készült pályájára. 22 éven

át tőle tanulta a Pedagógium ifjusága a nemzeti nyelv és irodalom szeretetét, gondolkodásban, beszédben és tettben a tiszta magyar geniusz nyilvánítását. Tőle acéljellemű emberré, hivatásáért lelkesülő tanárrá lenni.

E katedrán, mint a Pedagógium címz. igazgatóját éri a halál Sirató tanítványsereg kísérte utolsó útjára, hogy testét a pihenésnek adja át. Testében meghalt, de szelleme tanítványai százaiban él.

Tagja volt a polg. isk. tanítóvizsgáló bizottságnak, az országos tanszermuzeum állandó bizottságának, 1882—86. titkára a földrajzi társaságnak, 1887—90. az országos közokt. tanácsnak. Kezdetől szerkesztőségi munkatársa az *Osztrák-Magyar-Monarchia* című munkának, a melybe — igazán mondja kegyeletes ellenfele — annyian fecerunt nihil, ut totum facere videantur, belső munkatársa a Vasárnapi Ujságnak és mellékletének, alapító tagja a philologiai és néprajzi társulatnak s tiszteletbeli tagja a daufinei Société d'Astronomie populairenak.

Fényes esze, a mely a tudományok három mezején vetette az ismeretterjesztés magvait s tiszta fényével vezetett, szive utolsó dobbanásával megszűnt működni. S hogy a befogadó hideg sír körül meleg könnyeinket omlatjuk, tisztán látjuk a széles ösvényt, melyet 40 év derekas munkásságával vágott s szorongással keressük azt a szellemet, ki annyi szívemességgel, annyi lángolással, oly világos értelmű fővel, mint ő, helyét betölthetné. Hogy lelke izmulását már a sárospataki iskola padjain érezte, a tollhoz nyúl és ezt a tollat a páratlan stílművész, haláláig nem adja ki kezéből. A tanári katedráról íróasztala mellé ül, hogy részt vegyen a *nemzeti tudományosságot* megteremtő munkában. A mit alkotott, munkája minden lapján ott ég magyar lelkének tanítása, legyünk magyarok ne csak külsőségekben, de gondolkodó és alkotó világunkban, *a magyar lélek bélyege legyen tudományosságunkon is*. Főként azokon a tereken, a hol mesterünk volt.

Sokoldalú irodalmi munkássága fordítások és eredetiek között oszlik meg Fordításaival főként földrajzi irodalmunkat gazdagítja. Kisebb értekezésekkel közbeszól fejlődő iskolaügyünk szervezésébe, a pedagógiai kérdések tisztázásába. De legértékesebb munkássága a magyar nyelvtudomány területére esik, a melyet ritka tehetséggel és készültséggel művelt.

Mint nagykorúsi tanár Ballagi Károlylyal együtt megírja a három kötetes *Egyetemes Földrajzot*, a mely 1871., 74. és 78-ban jelent meg. 1879—81 között Révész Samuval fordítja E. Reclus után *A föld* c. két kötetes munkát. 1883-ban jelenik meg *A növények élete* c. fordítása Emery Henry után. Az *Osztr.-M.-M.*-ban az ő szakavatott tollát több cikk dicséri: Abauj Tornamegye, Harangod és Taktaköz, továbbá számos fordítás. Dolgozott a *Földrajzi Közl.*-be s e folyóirat: *Abrégé du Bulletin de la Société Hongroise de Geographie* c. mellékletének 1882—86. szerkesztője volt

Pedagógiai tárgyú dolgozatai a *Tanügyben*, a *Néptanítók Lapjában* és *Közönyünk* régibb évfolyamaiban jelentek meg. Nagy stílű pedagógiai műveltség és ismeretgazdagság jellemzi idevágó értekezéseit.

De munkásságának legkedvesebb tere, értelmének legbiztosabb köre

a magyar nyelvtudomány területe, melyen 25 éves tanárságán át dolgozni soha meg nem szünt s a mely területen szorgos munkája közben éri a halál. A mit itt alkotott, méltó sulyúak az iskolai oktatásban és nyelvünk rendszerének kiépítésében egyaránt. Számos nyelvtani könyve széles körben használt. Világosság, szinte a túlságig menő nyelvgondosság jellemzik könyveit. Legfontosabb ezek között *Rendszeres magyar nyelvtana*, a mely alapvető munkáink között foglalhat helyet. Az 1889 ben megjelent könyv becsét és fontosságát még az a nyelvészeti iskola is elismeri, a melylyel egy irányban lángoló magyar lelkétől vezetett esze haladni nem akart s munkásságának eredményét kissé a konzervatívságra hajló természete elfogadni nem engedett. (Nyelvtudományi Közlemények 1902. 2.) Főként nyelvtanának középső része, a szótan az, hol sok oly nyelvtani jelenségre mutat, a melyet még eddig nyelvészetünk kellő figyelemben nem részesített. Így a szók alakja és a jelentés közötti összhang, melynek bővebb fejtegetésébe az iskolai nyelvtan körén belül ha nem mehetett is, megette előadásai folyamán. Talán írásai, jegyzetei között e kérdésre vonatkozólag hagyott hátra valamit, noha az ez irányu haladás könnyen a délibábos nyelvészkedés terére viheti a kutatót. A másik megpendített eszme, a melyet Breal: *Mélanges de Methodologie et de Linguistique* c. munkája fogantatott benne, a lappangó eszmék nagyfontosságú szerepére való utalása nyelvünk rendszerében. A mondat-tani rész az, a hol nyelvtudományunk mai állásától és tanításától leginkább eltér. Király Pál a határozók kérdésében, a szókötés és szövonzásra vonatkozólag tekintetbe nem veszi azokat az eredményeket, melyeket Brassai: *A magyar mondat* c. munkájának megjelenésétől kezdve Simonyi, Szinnyei, Dóczy stb. elérték. Az osztrák nyelvtanok rendszerét követve, visszafolyamodott a kiegészítő rendszerhez. „Műve nincsen önállóság nélkül, de nem jobban gyümölcsöző volt-e az önállóság helyesebb állásponton?” (Ny. K. 1902 Kalmár.) Különben Rendszeres M. Ny. a mai napig is egyike a leghasználtabb és legvilágosabb iskolai nyelvtanainknak. Utolsó nagyobb munkája az emlékezetes támadó bírálat Simonyi Zs. és Balassa: *Tűzetes magyar nyelvtana ellen*. E szenvedélyes hangú bírálat is alapos tanuságot tesz írója széles és mély nyelvészeti tudományáról.

Fáradhatatlan buzgalommal gyűjtötte a népnyelvi adatokat. Tanítványait is folyton figyelmeztette, sarkalta a néphagyományok, a népvilágot feltűntető adatok gyűjtésére. A Magyar Tájéztatór megindulásakor sok becses adatot szolgáltat Simonyi Józsefnek. Komáromy Lajossal együtt kiadja a Nagyszombati Szt.-Domokos és Virginia codexet a Volf György szerkesztette Nyelvemléktár 3. kötetében. Számos értekezés jelenik meg tőle a Magyar Nyelvőr és a Phil. Közl. régebbi évfolyamaiban, a Budapesti Szemlében és az Ethnographiában (*Bírálatok, az »is« szórendi szerepe, a közlött népnyelvi adatok feldolgozása, gr. Székely L. élete, Balásszfy Tamás magyarsága stb.*) Utolsó nyelvészeti értekezése *A magyar névragok csoportosítása*-ról szól s a Phil. Közl. 1900. évf.-ban jelent meg. A beosztás alapjául mondat-tani szerepüket veszi, ellentétben Simonyi osztályozásával, ki a határozói ragokat szó-tani szempontból osztályozza és tárgyalja.

Munkásságának legsajátosabb köre, mindent lebíró magyarságától

vette alapját. Ő, ki szive minden dobbanásában magyar, kinek fajára féltékeny lelkét korunk szürke világa annyiszor gyújtotta lángra, ki faját minden jóval és nemessel megáldott fajnak tudta és hirdette, olvashatta-e a följegyzéseket őseink műveltségéről, ennek legfőbb bizonyítékáról, ősirásunkról, a nélkül, hogy a kérdés tisztázása, az igazság kiderítése szükségében ez irányú kutatásba ne fogjon. Fáradhatatlanul kutat és gyűjt. Összeszed mindent, mi őseink irnitudását bizonyíthatná. Lankadást nem ismerő buzgóságának az a páratlan gyűjtemény lett az eredménye, a melyet naphegyi tuskulánuma könyvtárszobájába az érdeklődő látogatónak megmutatni el nem mulasztott soha. És csak halála előtt néhány hónappal sikerült felfedeznie ősirásunk két élő ismerőjét, az omori Tarokat, kik atyáiktól tanulva ismerik és használják a rovásírást. Ősirásunk meglevését bizonyító anyag együtt volt. Feldolgozásra várt. Hozzá is fogott, hogy munkája derekán a halál verje ki kezéből erős tollát. Halála a csatatéren elhulló hőst juttatja eszünkbe. A napisajtóban megkezdett küzdelem nagy érdeklődést kelt, tudományos és laikus körökben egyaránt. A támadók a győző fölényével nyilvánítják véleményüket, hogy lehetetlen az ígért beváltása, a mit lelkes tudósunk tett. De mi, kik ismertük őt, s ősirásunkról tanári katedrájáról sokat hallottunk, bízunk benne, várva ígért munkája megjelenését, s ezzel hirdette tanai győzelmét.

Előre is kérnem kell tisztelt tanártársaim elnézését, ha talán az ismeretes hírlapi polémia vázlatos felelevenítésével hosszadalmas lennék. A tisztább látás okáért szükséges kitérnem a történelmi visszatekintésre.

A hogy az iskolaévben először találkoztam boldogult tanárommal, lelkesedve említette felfedezését, a két Tart, s hogy mily szép eszme megvalósítását tanácsolta Fadrusz Jánosnak. A zilahi Tuhutum-émlékre 6 táltos éneket vésetett a Karacsay-codexből, hun-székely betűkkel. Ezer éves állami multunkat jelképező szoborra ősi műveltségünk legfényesebb emlékével írni pogány himnuszokat, magában is pompás, nagyszerű gondolat. A szobor leleplezése után, több napilap közölte a felrótt himnuszokat, mire Tóth Béla a Pesti Hírlap szept. 24-i esti levelében, majd hosszabb cikkben megtámadta a himnuszok hitelességét, egyuttal a forrást is, a Karacsay-codexet, mert már az utóbbit 18 évvel ezelőtt Volf György apokrifnak ítélte, s mert, mint mondja: „magam is felismertem a legügyetlenebb gyártás nyomait: a nyelvújítás alkotta szavakat, a mitológiai anachronizmusokat stb.“ Szily Kálmán is nyilatkozott, hasonló értelemben. Király a támadásokra felelt. Erőtől duzzadó feleletében védelmébe veszi Somogyi Antalt, s kijelenti, hogy meg van győződve nemcsak a Karacsay-codex hitelességéről, hanem minden e fajta kéziratok valódiságáról is, s rövid időn kimerítő dolgozatot ígér.

Előtünk, volt tanítványai előtt, nem ismeretlen a Karacsay-codex. Az érdeklődő tanítványnak szívesen megmutatatta a 68 lapból álló negyedrét kéziratot, a mely Treutler Jeromosnak Marburgban 1606. megjelent jogi munkája elé, közé és után van köve. (L. Tóth B. Magyar Ritkaságok.) A több kéz által irt codex, melynek lapjai több helyen az égés nyomait mutatják, a Karacsay grófi családától jutott birtokába, s az országos régészeti és embertani társulat 1888. márc 27-én tartott ülésén be is mutatta. A hun-székely betűkkel írt könyvben 54 hegedüs ének

van, melyek közül több megtalálható a szegedi könyvtárban kézirati példányban, s megjelentek Somogyi A. Régi magyar énekek c. 1873-ban kiadott könyvében is. Somogyi a közölte verseket Cicero De Officiis c. művének egy bécsi, 1582-iki kiadásának levelei közé kötött lapokon találta. A hogy S. énekei megjelentek, Arany J. a Budapesti Szemlében koholmányoknak minősíti, annak Toldy, Szarvas és Volf György is. Ámde Király egyikük véleményét sem tartja elfogadhatónak. Előtte kétségtelen bizonyosságú, hogy valódiak Somogyi A. énekei, valódiak a szegedi könyvtár kéziratai, s valódi és nem koholmány a Karacsay-codex is, a mely talán az a könyv, a melyről Komáromi Csipkés György Hungaria Illustratájában szól, de a melyet már Bél Mátyás is hiába keresett. Be tudta-e volna szent hitét bizonyítani? Képes lett-e volna nyelvtudósaink tekintélyes számának véleményét tévesnek minősíteni? Megmoshatta-e volna Somogyi A. emlékét a rárakott szennytől? Tudott-e volna fényt deríteni ősműveltségünk ez emlékeire? *Szívünk* mind e kérdésre azt a feleletet adja: megtette volna. Király az alaposság embere volt. Ha erősségét nem érezi, úgy hallgat továbbra is. De ha a Karacsay-codex hitelességét és Somogyi A. régi énekeinek valódiságát érdeklő küzdelme kétséges lett volna is, örök érdeme, a mit ősirásunk meglétének bizonyítására összegyűjtött. Azon az uton, a melyt megkezdett, de a melyen a Karacsay-codex és ősirásunk ügyét talán túlcsapó fajszeretetből azonosítja, sikerül ez utóbbi kérdést teljes valójában tisztázni, mert oly bizonyítékok mellett mint az omori Tarok, csak a tulságos aggodalmaskodás kételkedhetik.

A codex bemutatása után egy évvel, 1889-ben hogy Párisban járt, az Academie des inscriptions et belles lettres főtitkára írásbeli fölvilágosítást kérve a rovásírásról, kisebb terjedelmű értekezésben szól róla, egyuttal a Karacsay-codexről is. A dolgot a nevezett Akadémián aug. 30-án fölolvasták. A francia lapok révén az angolok is tudomást vesznek róla, mire a The Babylonian et Oriental Record c. folyóirat is közli, sőt külön lenyomatot is ad róla. Noha Király e lenyomatokból nevesebb tudósaink között többet szétosztott, az ősirás és a Karacsay-codex ügühöz semmit sem szóltak. Pedig a Tarok rovásírása csak kis mértékben üt el a Karacsay-codex ábécéjétől, a melynek meg az enlakai feljegyzés betűivel való azonossága első pillanatra szembeötlő. Nem átalakított és elferdített latin jegyek ezek, mint egy hozzászóló mesteri metamorfozissal hirdeti, hanem igen is ősi jegyek, de a melyekre a latin betűs írás némi módosító hatással volt.

De eredetiségének legerősebb védelmezője megdőlt. A sors akkor vitte el körünkből, mikor hosszú, fáradságos munka eredményét lett volna hivatva bemutatni. Zúgolódjunk-e. Nyugodjunk meg isten végzésében, s mondjuk el Mikessel: „Az ő kezében vagyunk; — porból lettünk, porrá kell válnunk.“ Fojtsuk el a panasz hangjait, ha sajog is a seb szívünk mélyén, melyet halála ütött. Száradjon föl a köny arcunkon; szikkadt szemünk szünjék meg immár érte könyűit hullatni. Hozzá, ki a férfi erősség mintaképe volt, ne könyekben szóljunk, de világunkban, jelenünk és jövőnk cselekvésiben az övére emlékeztető ragaszkodással. Az ő lelke a hamisítatlan magyar férfi lelke. Erős, hol annak kellett lenni;

s miként a tölgy, a rengeteg királya is, kérgében érdes és durva, hogy annál hatalmasabb legyen az összegezett hatás, mit a szemlélő lelkére teszen: úgy ő is tudott kemény és szenvedélyes lenni, ha eszméiért, ha az igazságért szállott küzdelembe. De gyengéd, ha megszűnt a harc, ha a szenvedélyek lecsútlak, s szinte nőies finomságú, ha otthonába tér, ha virágágyait, illatos rózsáit, szorgoskodó méheit gondolja. És e hamisítatlan, büszke, férfias lélek igazi kuruc főt és testet ékesített. Középmagas erős termete, a mélyen redőzött homlokú fő, a merész hajlásu orr, a kemény pillanatu szemek, a melyek oly hamar tudtak a belső tűz lángjától hevülten a lóbogó égésből a szelíd, atyai, jóakaró mosolyba olvadni, *egyszeri látásra lebilincseltek*. És ha megszólalt! Ha kitárta eszét és lelkét, azt a végtelen gazdagságú lelket, a hol semmi rossz, semmi csunya, semmi nemtelen helyet nem kapott, a honnan a szép, jó és igaz, e földi szentháromság, hevített, mindenkinek, ki hallgatja őt, *meg kellett szeretni*. És ha hevülő lelke édes nyelvünk művészi szárnyalásán fajunk, nemzetünk történelmére röppent, vitt, ragadott bennünket is, búvólt lélekkel jártuk a megmutatott helyeket, hol annyi fényt és sötétet, annyi dicsőt, nagyot, de annyi neveltséget és törpéséget is tárt elénk, lelkünk vágya nőtt a gondolattól, hogy magyarnak lennünk adatott az istentől, keblünk hevült a vágytól e nemzetért küzdeni, izmunk feszült, öklünk összeszorult, . . . *akkor rajongtunk érte*. A mit Szalay elmondott Horváth Istvánról, mi is elmondhatjuk róla. Ha mint tudós és művészi író hatott, mint tanár százakat nevelt. E szerepében izmosúl az a szeretet, a melylyel országunk polgári és képzői tanársága az ő emlékéit körülveszi. A mi világunknak örök tüze ez, a mely nem hervad el egyikünk szívében sem, a mindent elfelejtő sírgödörig.

Fogadja el lelked, mit gyenge tollam mindnyájunk megrendült szívéből ír ki. Míg éltél, példával mutattad meg nemes halottunk az embert, a férfit, a magyar tudóst, a lankadni nem tudó, tanítványait gondosan vezető tanárt. E példát szívébe zártuk, e példa Te vagy. Legyen áldott bomladó testednek minden pora. A németvölgyi kisdud sirt fel fogjuk keresni. Búcsut teszünk akkor is, ha munkában megtört testünk a Te világodba vágyik. Az a világ a Te igazi világod. Ott megtaláltad, a miért nem közibénk való szíved buzdult. Csillagszemekkel, óh! ügyelj tovább is ránk, s ha a tőled fogamzott eszmékért küzdeni gyengék leszünk, buzdíts, erősíts bennünk. Kit úgy szerettünk, a mint Téged, annak a halálban sem szabad minket elhagyni. Mi pedig emlékezésünk könnyeivel öntözzük a porodból fakadt virágokat, hogy megérezd, hogy megtudd: szeretni Téged meg nem szüntünk, hogy tanításod bennünk, hűséges tanítványaidban él.

Isten áldása, mindnyájunk szeretete legyen emlékedben!

Gerencsér István.

A tanítóképző tanár hivatása.

Küszöbön van immár az új tanterv életbeléptetése. Elérkeztünk azon eseményhez, a mely a tanítóképzés fejlődésében új szakaszt nyit meg. Mélyre ható újításról van szó, a melynek következtében a tanítóképző-intézeti oktatás, úgyszólván, atomjaira bomlik fel s négy év alatt az egész vonalon új berendezést nyer. E pillanatban még nincs kezeink között az új terv s így az életbe léptető rendelet sem, a mely az új tanterv alap-gondolatait s a tanítóképző-intézeti oktatás irányeszméit fogja megvilágítani. Mindazáltal kell, hogy nekünk tanítóképző tanároknak egész gondolatvilágunkat foglalkoztassa, miként segítsük és készítsük elő az új tanterv győzedelmes bevonulását a képzőkbe. Oda kell hatnunk, hogy az új tanterv csakugyan új korszakot nyisson meg; hogy belőle új világosság áradjon szét képzőinkben s ennek fényétől és melegétől új élet fogantatódjék meg népiskoláinkban is.

Megvallom, e fontos, sőt magasztos pillanatban gondolataim ösztönszerű sugallat hatása alatt önmagam felé fordulnak. Fülemben cseng *Sebestyén* Gyulának a tanítóképző tanári tanfolyamon tett azon megjegyzése: ne várjunk a tantervtől csudákat; az átalakító erő nem a tantervben, hanem mi bennünk, tanároknak van, „a kik az eszméket tettekre váltjuk fel, a kik megértjük, a mi gondolatot a tanterv készítői a sorokban elhelyeztek és tízes fantáziánkat, lobogó érzésünket, acélos akaratunkat kötjük hozzá.“ Való igazságot hirdetnek e lelkes szavak. Ezek hatása alatt magamba szallok, atomokra szedem bensőmet s vizsgálom, mi az én tanítóképző tanári hivatásom, mik az én lelkem erői; mi a cél és erők egyensulya? S így készítem magam elő az új nagy útra.

Minden tanító, bármely iskolában működjék, súlyos felelősséget vállal magára, mert nagy mértékben függ tőle a felnövekvő nemzedéknek, s annak a társadalomnak, a melybe a nemzedék bele nő, boldogulása s boldogsága. De kétszeres felelősséggel jár a tanítóképző tanároknak, a tanítók tanítóinak munkája, mert ők a legmagasztosabb életpálya szánára készítenek elő egyéneket. Az ő kezeikből kerülnek ki a néptömegek millióiának nevelői, a kiknek birniok kell e tömegek jellemét átalakító *erkölcsz erővel*. Igen, ez az ethikai szempont tűnik fel először előttem s kételkedve vizsgálom magamat, fel bírok-e jutni azon ethikai magaslatig, a mit a jövődő tanítóknak az eszményiségig finomult, s a hajthatatlanságig megerősödött erkölcsiség kifejlesztése megkövetel. Kételkedem ugyan, de érzem azt is, hogy itt nincs alknak helye, lelkemben az ethikai erőket a legmagasabb fokig ki *kell* fejlesztenem, ha mint a tanítók tanítója hivatásomnak meg akarok felelni.

Minden tanító a gyermekek lelkében a jó erkölcsöket a tudomány beplántálásával emeli szellemi magaslatra. Tudás nélkül a jóindulat hasonlatos a sötét palotához, lakhatatlan, hasznavehetetlen. A tanító vezeti be a nemzedéket a tudás világosságának terjesztésével a társadalom korszerű műveltségébe. A tanító a közműveltség elterjesztésének legfontosabb tényezője. Ez a hivatás feltétlenül megkívánja tőle, hogy tudománya a kor színvonalán álljon. Ezt az ideált állítja szemünk elé az új tanterv is. Nekünk, a tanítók

tanítóinak feladatunk a szó szoros értelmében korszerűen művelt embereké nevelnünk a tanítókat, a kik a tudományos gondolkodásra képesek legyenek; de sokféle tudásuk egységes rendszert, szép összhangot alkosson. Nem akarok elbizott lenni s elgondolva szaktudományom rengetegeit, kénytelen vagyok önmagamnak megvallani, hogy hivatásom teljes betöltéséhez keveset tudok. Lelkemben csak egyetlen biztató vonást találok, hogy a folytonos tanulásról s *önképzésről* soha, egy pillanatra is, meg nem feledkezem. Azt sem mondhatom magamról, hogy velem együtt működő kartársaim munkáját eléggé részletesen ismerem s így el vagyok zárva attól, hogy mindebben igazodhassam hozzájuk s oktatásom ne elszigetelt darab, hanem egy szervezetnek tagozata legyen. Időt kell tehát szakítanom kartársaim leckeóráinak *látogatására* is.

A tanítás művészet. Minden lecke tanítása bir a művészi alkotás összes tulajdonságaival, a részek arányos berendezésével, külső viszonyokba való gondos alkalmazkodással, az egységes alapgondolattal s az ennek megfelelő alaphangulattal. E kellékek nélkül az oktatás hatástalan, száraz mesterséggé fajul. De hogyan ébreszthetjük fel tanítványainkban a leendő tanítóknak, a tanítói művészi érzéket? Nem másképp, mint ha mi, a tanítók tanítói az oktatásban a művészek művészeivé képezzük magunkat; ha egész tanítói egyéniségünk s minden tanításunk az ihletettséget és a formai érzék tökélyét mutatja. Vajjon ki mondhatja magáról, hogy működése a követelmények ily magas régióiban mozog? Én bizonyára nem. Csak annyit állíthatok, hogy gyakorlom magam az *önfegyelmésben*, a *leckeórákra való gondos előkészületben* s az *évről-évre való tökéletesedésben*. Nem csekély aggodalmat okoz mint az új tanterv azon követelése, hogy mint szaktanár tanítsam az én tárgyaim részletes módszer-tanát. Bizonyos kétely száll meg, megvan e hozzá a kellő elméleti, és gyakorlati ismeretem. Pedig ezt a feladatot nekem a legjobban, a leg-sikeresebben kell megoldanom, mert ebben csúcsosodik ki az én tanító-képző tanári működésem; ezzel válok valóban részesévé a szakszerű kiképzés munkájának; ezzel adom meg a gyakorlati útravalót s mentem meg a kezdő tanítót a rengeteg idő- és erőfecsérléstől. Meg kell kezdenem tehát mielőbb, már most, ezen feladat megoldásához az előkészületeket a *népiskolai tan- és vezérkönyvek gondos és beható tanulmányozásával*, a legujabb elmélet magaslatán álló s a gyakorlati követelményeknek is megfelelő *mintatanmenet összeállításával* s a *gyakorló iskolában s egyéb népiskolákban folyó tanítás gyakori szemléletével*.

Emítettem az előbb a viszonyokhoz való szoros alkalmazkodást, mint a művészi oktatás elengedhetetlen kellékét. Tévedés volna azt hinni, hogy ezen csupán a tárgyhoz való alkalmazkodás értendő. Ezzel teljesen egyenlő fontosságú a tanulók lelki világához való simulása a tanításnak s az összes fölmerülő pedagógiai eljárásoknak. Ez korántsem könnyű, mert ez alkalmazkodásnak feltétele a tanuló ifjak lelkületének általános és egyénenkénti ismerete. Megvallom, vannak ugyan feljegyzéseim minden tanítványomról tett észleletekről, a melyeket részint feleleteikből, részint írásbeli dolgozataikból s magán érintkezés közben magán viszonyaikról is szereztem; de ezt elegendőnek nem tartom. Szükséges volna minden tanulóról *törzskönyvet* vezetni, abba a tanulók összes testi és

lelki tulajdonságairól s külső életviszonyairól az adatokat följegyezni. Nem kellene az érdemjegyek megállapításával betöltöttnek venni kötelességünket, hanem kerülnünk a jó és rossz feleletek okát, a tanulók előkészületeinek módját és körülményeit, felfogó s emlékezőképességét, fantáziájának s kedélyváltozásának élénkségét; nemkülömben az egész osztály és tanuló sereg értelmi fokát, közszellemét s e szellemnek rugóit, hatását. Az egész osztály és az egyes individuumok lelkületének ép oly világosan megfejtve kellene szemünk előtt állaniok, mint tanításunk tárgyának részletei, hogy oktatásunk sikere biztosítva legyen.

Ezek a gondolatok és kétségek járják át lelkemet azon tanterv megjelenését előző pillanatokban, a melyek megalkotására tizenkét év óta valamennyien erőink legjavát fordítottuk. Bizonyára sok kartársam lelkében fogamzanak meg hasonló gondolatok. Számos akadály és nehézsége fog felmerülni a jövőben a tanterv keresztülvitelének, a melyeket majd egyenként kell leküzdenie egyeseknek és az összeségnek, a kormánynak és a kormányzottaknak. Azt hiszem azonban, helyesen fogunk a munkába, ha a végrehajtás kellékeit, feltételeit első sorban *önmagunkban* keressük. A tanterv élettelen betüibe mi vagyunk hivatva szellemet önteni.

Nagy László.

Az ifjusági olvasmányok és könyvtárak.

Első közlemény.

Az utóbbi években megindult pedagógiai mozgalmaknak kétségtelenül egyik legegészségesebbike az, a mely nemzeti ifjusági irodalmunk felvirágoztatását és ifjusági könyvtárak tervszerű létesítését tüzte ki céljául. Köztudomásu, hogy e téren még sok a tenni való. Mert ha volt is *Fósa* és *Benedek* előtt ifjusági irodalmunk, az sem magyar nemzeti irányú és szellemű, sem virágzó nem volt; vannak ugyan szép számmal iskolai ifjusági könyvtáraink, de ezeknek sem felszerelése sem működése a fokozottabb nemzeti és pedagógiai kívánalmaknak meg nem felel! Ezeket a viszonyokat világitotta meg minden oldalról és élesen *dr. Neményi Imrének* az 1902. év elején megjelent: „*Ifjusági könyvtárak és ifjusági olvasmányok a nevelés szolgálatában*“ című, a mult ide vágó eseményeit és viszonyait részletesen megismertető és a jövő teendőit feltáró, e téren korszakalkotó műve.¹⁾

Nem talállok újabb pedagógiai irodalmunkban *hatásra* nézve e műhöz fogható. Hatása úgy a hivatalos tényezőkre, mint a tanügyi körökre döntő volt. Tanügyi kormányunk rövid időre e mű megjelenése után Neményi azon sarkalatos tételét, hogy: „*az ajánlásra érdemes munkák jegyzékének közzététele feltétlenül szükséges*“, habár a szerző javaslatától eltérő formában, megvalósította. Tanügyi köreink, habár nem azok, a melyekre Neményi első sorban számított, az ifjusági olvasmányok és könyvtárak ügyét magukévá tették és rövidesen megvalósították az

¹⁾ A Magyar Tanítóképző 1902. évi márciusi füzeté ismertette.

„Ifjusági Irodalom“ című kritikai folyóirattal szerzőnek egy másik sarkalatos kívánságát. Hiszem, hogy a szóban levő művel és ezzel a folyóirattal fel fog keltenni az érdeklődés az ifjusági olvasmányok és könyvtárak iránt a magyar tanítóvilág *összes rétegeiben* és ezzel meg fog valósulni rövid idő alatt Neményi legfőbb törekvése is. Bizom benne, hogy ez az érdeklődés nem lesz fellobbanó szalmaláng, hanem olyan tartós tűz, a mely nemzeti nevelésünket sok salaktól fogja valahára megtisztítani. Azonban, hogy ily tűz legyen, ahhoz állandó élesztgetésre van szükség. A tűz legtermészetesebb és leghivatottabb élesztgetői felfogásom szerint a *tanítóképző-intézeti tanárok*: ez a felfogásom készletet arra, hogy e kérdéssel e helyen foglalkozzam.

Mielőtt azonban e kérdésnek a tanítóképzéshez való viszonyát és ezzel szemben a tanítóképző-intézeti tanárság teendőit fejtegetném, egy oldalpillantást vetek az ügy ez időszerinti fejlettségére; nevezetesen arra, hogy mi történt Neményi művének megjelenése óta az ifjusági irodalom és könyvtárak fejlesztése ügyében *I. kormányzati uton, II. a kritikai irodalom terén, és III. a tanügyi körökben*. Mert kétségtelen, hogy ez ügy fejlődése ezalatt a rövid idő alatt új stádiumba lépett.

I. Tanügyi kormányunk az ifjusági olvasmányok és könyvtárak ügyének fontosságát ismételten belátva és méltányolva, egy részének, nevezetesen a *népiskolákra vonatkozó részének rendezését maga vette kezébe*. Neményi ugyan ideális lelkesedésében a társadalmat, illetőleg a tanügyi egyesületeket szeretné a szervezés nehéz munkájában legelől látni: azonban a fejlettség ezen fokától, úgy látszik, mi még nagyon messze vagyunk. Társadalmi életünk sem eszmei tartalomban, sem ható erőben nem elég fejlett, sem pedig nem elég egységes ahhoz, hogy ily feladatot magára vállalhatna és sikerrel megoldhatna; tanügyi egyesületeink pedig legnagyobbbrészt oly szűk körűek, vagy egyoldalú felekezeti alapon szervezvék, hogy ily irányú munkásságuk, feltéve, hogy arra vállalkoznának, általánosabb hatású aligha lehetne. Meggyőződéseim, hogy sajátlagos viszonyainknál fogva szervező szerepre még mindig és előre láthatólag még sokáig, kormányzatunk hivatott. Ily körülmények között örömmel kell üdvözlölnünk tanügyi kormányunkat, hogy ezen, elismerem, első sorban társadalmi és tanügyi körökre tartozó kérdés megoldását, vagy legalább egy részének megoldását, kezébe vette. Legfeljebb azt kell fájálnunk, hogy eddigi intézkedései nem elég általánosak.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1902. évi július 2-án 1158. eln. szám alatt kiadott és valamennyi kir. tanfelügyelőhöz intézett rendeletével újlag intézkedik a „*népiskolai ifjusági könyvtárak szervezése*“ ügyében. Ezen rendeletben a miniszter indokainak előrebocsátása után szükségesnek mondja, „hogy serdülő ifjuságunk már zsenge korában, körülbelül *tíz éves korától kezdve*, hozzá szokják az olvasgatáshoz, a könyvtárhoz s ahhoz a gondolathoz, hogy a jó könyvtár minden emberre nézve a tiszta örömök kiapadhatatlan forrása.“ Sajnálattal tapasztalja a miniszter, hogy a mult intézkedései kevés eredménynyel jártak. Majd így szól: „Minthogy pedig közmívelődésünk érdekében szükségesnek tartom, hogy egyetlenegy *állami, vagy községi népiskola mellől se hiányozsék esentúl a jól szervezett és gondosan kezelt iskolai könyvtár*: felhívom

a Tanfelügyelőséget, hogy az iskolai ifjúsági könyvtárak ügyét állandóan különös figyelmére méltassa; a meglevő ily könyvtárak állapotáról a folyó naptári év végéig hozzám részletes *jelentést terjeszsen be, feltüntetve* abban az iskola jellegét, az iskolai könyvtárakban meglevő *művek címét és szerzőik nevét*, valamint a kötetek számát és ezentúl minden tanév végén az előforduló változásokról és gyarapodásokról számot adjon.“ Ezek előre bocsátása után a miniszter elrendeli a következőket:

1. Minden állami és községi elemi és ismétlő iskolában szerveztessek az iskolai ifjúsági könyvtár.

2. Költségeire az új utasítások értelmében beszédendő 50 fillér beíratási díj egy része fordíttassék.

3. A könyvtárt az iskolaépületben a testület megválasztott tagja kezeli. A könyveket a kezelő a tanítóttestülettel egyetértőleg tartozik beszerezni, a beszerzett *művek tartalmát pedig tartozik ismerni.*

4. Ezentúl csak a „*Népiskolai Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság*“ ajánlata alapján összeállított *jegyzékekbe* foglalt könyvek közül lehet beszerezni műveket.

5. A tanítóttestület *könyvtárszabályzatot* alkot. A könyvtár használata lehetőleg csak a 10. életévtől engedtessek meg; főleg az ismétlő-iskolai növendékek és *az ifjúsági egyesületek tagjai* vegyék igénybe.

6. A gondnokság (iskolaszék) megengedheti, hogy a szülők számára kikölcsönzött könyvekért olvasási *díjat* (művenként legfeljebb 10 fillért) szedjenek. Ez az összeg a könyvtárkezelő tiszteletdíja legyen.

Ebből a miniszteri intézkedésből jórészt az a szellem tükrözik vissza, a mely Neményi művéből sugárzik ki. Mindazonáltal, ha a kritika szemüvegén át vizsgáljuk, egyes intézkedéseikhez legalább is szó fér. A miniszternek mindenek előtt meg kell találnia annak utját-módját, hogy az ifjúsági könyvtárak ne csak az állami és községi, hanem az összes népiskolákban (jellegre való tekintet nélkül) szerveztessek. Utóljára is az állami és községi népiskolák összes iskoláinknak még csak 20%-át sem teszik az 1901. évi kultuszminiszteri jelentés szerint; ugyanezen jelentés szerint pedig a 2 415,487 iskolába járó tanköteleseknek csak valamivel több mint 25% a járt állami és községi iskolába. Nyilvánvaló, hogy az ifjúsági olvasmányok tervszerű alkalmazásában rejlő nagy nemzeti nevelő-oktató erőt csak nagyon hézagosan használja fel tanügyi kormányunk, ha 1.795,251 iskolás gyermeket az iskolai könyvtár áldásos hatásában nem részesít.

A mellett, hogy a miniszteri rendelet az iskolai ifjúsági könyvtárakra vonatkozólag csak részleges intézkedést tartalmaz, felő, hogy ez a részleges intézkedés sem fog a gyakorlati életben megvalósulni. A leg-erélyesebb rendelet is csak holt betű marad, ha kellő és lehető végrehajtásáról nem gondoskodnak. A viszonyokkal ismerősek jól tudják, hogy a kir. tanfelügyelőségek a reájuk rakott terhek alatt máris roskadoznak és hogy az ifjúsági könyvtárak szervezésének újabb terhét semmi esetre sem bírják el. De tudja azt is mindenki, hogy mai szervezetükben ily kizárólagosan pedagógiai természetű problémák megoldására nem is alkalmasak. Az ügy érdekében csak sajnálnunk lehet, hogy tanügyi kormányunk nem valósította meg Neményinek az ifjúsági iskolai könyv-

táruk ellenőrzésére nézve tett következő ajánlatát: „Kivánatos lenne, hogy minden megye területén egy arra való, hivatott, pedagógiailag képzet, megbízható, aktív tanügyi férfitúra bizassék az illető megye terü etén lévő összes iskolai ifjusági könyvtárak ellenőrzése.“¹⁾ Nincs rá fedezet! hangzik valószínűleg az ellenvetés. Én azonban azt mondom, ha a célt akarjuk, az eszközöket is akarnunk kell. Nagyon félek, hogy így ez a nagyhorderejű rendelet is csak feledésbe ment társai sorsára fog jutni.

A rendelet azon intézkedése, hogy a könyvtárt használó szülőktől a könyvtárkezelő díjat szedhet, a könyvtárkezelő iránti jóindulatnál egyébnek a mi viszonyaink közepett nem tekinthető Ne is tekintsék egyébnek a könyvtárkezelők se. Sokkal fontosabb feladat nálunk a hasznos könyvek olvasásának megkedveltetése, semhogy az itt-ott mutatkozó kedv nyilvánulását bármily csekély adóztatással el szabadna fojtanunk.

A rendelet célja tiszta, szándéka nemes. Megjegyzéseimmel nem akarok annak gáncsot vetni, sőt ellenkezőleg: szivemből üdvözlöm azt. Nemes szándékainak szerető féltése mondatták velem a fentieket. Vajha hiányait az ügy érdekében tanügyi kormányunk orvosolná!

Ezen rendelettel egyidejűleg magánál a rendeletnél is fontosabb intézkedés látott napvilágot. A miniszter kiadott egy *szabályzatot a népiskolai ifjusági iratok megbíralásáról, jegyzékbe iktatásáról és használatáról*. Ezen szabályzatot annyira fontosnak tartom, hogy főbb intézkedéseit szintén ide iktatom.

A miniszter az ifjusági iratok megbíralása és a vele kapcsolatos ügyek elintézésé végett: „Népiskolai Ifjusági Könyvtárakat Intéző Bizottság“-ot szervez. A Bizottság áll egy elnökből, egy előadóból és 12 tagból, kiket 5 évi időtartamra a miniszter nevez ki. E Bizottság feladata egyuttal az iskola szempontjából: *az ifjusági irodalom figyelemmel kísérése, ellenőrzése és irányítása*. A miniszter rendelkezése és vezetése alatt álló népiskolák csak oly műveket szerezhhetnek be, a melyeket a miniszter a Bizottság felelős ajánlatára a népiskolai ifjusági *könyvtárjegyzékbe* iktatott. A beiktatásért a kiadó folyamodik.

A Bizottság a hozzá benyújtott ifjusági iratot egy rajta kívül álló bírálónak adja ki, a ki megvizsgálja, hogy:

- a) alaki és tartalmi szempontból értékes-e?
- b) hazafiság, magyar nemzeti érzés tekintetében nem esik e kifogás alá, nincs-e benne közjogellenes?
- c) nincs-e benne felekezeti izgatás?
- d) nem foglal-e magában a valláserkölcsi nevelés szellemébe ütköző tanokat, részleteket, vagy kifejezéseket?
- e) nyelv- és stílus dolgában nem esik-e kifogás alá?
- f) a mindennapi, vagy ismétlő népiskolai növendékeknek való-e?
- g) nyomdai kiállítására és bolti ára megfelelő-e?

Megjegyzendő, hogy ha az ifjusági irat magyarság és stílus dolgában nem felel meg a követelményeknek, egyéb jó tulajdonságai mellett sem vehető fel az ifjusági könyvtárak jegyzékébe.

A beérkezett bíralat alapján a Bizottság dönt. Határozatát a bíráló-

¹⁾ Ifjusági könyvtárak és ifjusági olvasmányok a nevelés szolgálatában. 346. lap.

tokkal együtt negyedévenként felterjeszti a miniszternek, a ki a döntés alapján az ajánlott művek jegyzékét összeállítja és közzé teszi. Minden év január havában a Bizottság összefoglaló jelentést terjeszt a miniszterhez, a melyben a megelőző évben megbírált műveket nemzeti, művelődési és pedagógiai szempontból jellemzi, a tapasztalt hiányokra és fogyatkozásokra rámutat, megmutatja a követendő irányokat és a teendőkre nézve konkrét javaslatokat tesz.

Ezen szabályzat alapján a bizottság megalkotta „Ügyrendjét“, a melyet a miniszter 1902. évi 3814. eln. sz. alatt kelt rendeletével jóváhagyott. Ez „Ügyrend“ általános intézkedések mellett meghatározza az elnök, az előadó és a bizottsági tagok teendőit; szól a bírálókról és a bírálatokról; megállapítja a művek fölötti szavazást és a jegyzékbe iktatást; intézkedik az elvi megbeszélések mikéntjéről, az évi jelentésről és a bizottsági könyvtárról.

Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy mily nagy és szép feladat vár a Népiskolai Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottságra. A miniszter gondoskodott arról is, hogy ezen nagyfontosságú és különösen a bírálati szempontokat éles szemmel és körültekintő figyelemmel felsoroló szabályzat holt betű ne maradjon, a mennyiben a Bizottságot kiváló tanférfaink sorából alakította meg, elnökévé pedig szerencsés kézzel egyik leghivatottabb pedagógusunkat, a vidéki állami tanítóképzők miniszteri biztosát, *Sebestyén Gyulat*, nevezte ki. Természetes, hogy kezdelleges állapotainkat ez a Bizottság nem lesz képes egy csapásra megváltoztatni. Ennek a Bizottságnak létesítésével azonban eljutottunk odáig, hogy ifjúsági könyvtárainknak legalább egyik része szükségletét nem fogja férccművekkel fedezni, beszerzéseinel nem fog irány és cél nélkül kapkodni; eljutottunk odáig, hogy ifjúsági irodalmunk művelői a pedagógia szükségleteit hivatott tényezőktől fogják megismerni, hogy ez irodalom kevés hivatott művelője a kapaszkodók nagy csapatja mellett érvényesülhet a nélkül, hogy a szeszély változó kívánságait komoly feladatának betöltése mellett figyelembe venni kénytelenítették. Mert ez a Bizottság akkor fogja hivatását *eredményesen* betölteni, ha tárgyatalánna teszi Neményinek ezen éles, de igaz kritikáját, hogy: „a kritika minálunk sem írot nem nevelt még senkiből, sem pedig az Isten kegyelméből való írot nem irányította.“¹⁾

Ezen hivatalos intézkedések kiegészítéséül említem meg, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1902. évi 12,015. sz. alatt kelt rendeletével intézkedett *ifjúsági egyesületek* alakításáról, a melyeknek működését — mint látjuk — az ifjúsági könyvtárak működésével összekapcsolni igyekszik, illetőleg a népiskolai ifjúsági könyvtárakkal ez egyesületek működését támogatja, irányítja, joformán tartalommal látja el. Az ifjúsági könyvtárak mellett pedig kiváló gondot fordít kormányunk a *népkönyvtárak* alapítására is. Így 1902. évi július 20 án 45,187. szám alatt kelt rendeletével a Muzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa által kiadott: „Utasítás a népkönyvtárak szervezésére, a népkönyvtárak számára ajánlható művek jegyzékével“ című értékes kiadványát a népkönyvtárak szervezőinek figyelmébe ajánlotta. Hogy mily szoros és ter-

1) Dr. Neményi könyvének 281. lapján.

mészetes kapcsolat van az ifjusági és a népkönyvtárak között, azt bizonyára felesleges itt bizonyítgatnom. Sőt nem túlozok, ha azt allítom, hogy az ifjusági könyvtár feladata népünknek a népkönyvtárak eredményes használatára való nevelésében csúcsosodik ki.

Ezen kormányzati intézkedések meggyőznek bennünket arról, hogy közoktatásunk intézői és vezetői az ifjusági olvasmányok és könyvtárak pedagógiai jelentőségét nemcsak teljes mértékben felismerték, hanem ezeket a nevelés rendszeres szolgálatába komolyan törekszenek beállítani. Ugy hiszszük azonban, hogy ezen rendeletek az általános intézkedéseknek csak előhírnökei s mint ilyeneket a legnagyobb örömmel üdvözöljük őket. Csak arra kérjük kormányunkat, hogy ezen rendeletek végrehajtásáról szigoruan gondoskodjék.

II. Neményi művének megjelenése óta azonban nemcsak a hivatalos gépezet kerekai indultak meg, hanem megmozdult a *kritika* is. Hogy mily szomorúak voltak eddig s lesznek még minden valószínűség szerint ezután is sokáig állapotaink, annak jellemzéséül hadd idézzem Neményit. „Micsoda minálunk a kritika? Egy valami, a minek létezésében hinni kell, de a mit látni, vagy érezni nem lehet. A ki nálunk kritikát a szó tiszta értelmében valamely műről gyakorolni mer, az elveszett ember. Valóban bámulatos, hogy ez a nemzedék, a mely a byzantinismus leg-tömegesebb, legémelyítőbb megnyilatkozását is csodaszerű jó gyomorral veszi be, a gáncsnak legcsekélyebb adagjától is azonnal tajtékozó düh-rohamokat kap. Annyira vagyunk már e téren, hogy ha egy szigorubb kritikai cikket olvasunk valamelyik lapban, akkor első gondolatunk, hogy az okozati összefüggést a mű írója és a bírálat között fennálló személyes viszonyban kutassuk. Ez a felfedező út rendszerint nem sok időnket és fáradságunkat veszí igénybe, mert ha az első nem, de a második ember a kihez fordulunk, biztosan tud részleteket szolgálni a phaenomen magyarázatához. Ily specifikumokat pedig nem tekintve, a megjelenő művek vagy boldog agyonhallgattatásban részesülnek, vagy pedig a pajtáság révén — ugyanezen értelemben csak más-más kifejezésekkel — konstatáltatik szerzőikről, hogy bölcsőiket múzsák ringatták és állották körül és hogy azóta sem mozdultak el egy pillanatra is oldaluk mellől.“

„Pedig ha valami téren, akkor az ifjusági irodalomban bizonyára első helyen volna indokolt a szigoru, de igazságos, a szó legnemesebb értelmében vett kritika. Egy egész nemzet erkölcsi és szellemi életének átalakuló processusa jórészt ezen a téren játszódik le.“¹⁾

Hogy mily égető szükség van nálunk erre a kritikára, arról a fentiek mellett álljanak még itt Szerzőnek következő szavai: „Egyetlen nemzet ifjusági irodalma sincs annyira elárasztva bevallott és *be nem vallott idegen elemekkel*, mint a mienk; csak nálunk nem akad senki, a ki erre a jövő nemzedék hazafias lelkületét és érzését rákfene módjára pusztító bajra reá mutatna, vagy neki gátat igyekeznék vetni.“²⁾

Történt már a multban kísérlet ezen tarthatatlan állapotok meg-

1) Dr. Neményi könyvének 280. lapján.

2) Dr. Neményi könyvének 201. lapján.

szüntetésére, de sikertelenül. Az elmúlt nyáron egy lelkes kis csapat Neményi művének hatása alatt újra összeállott, hogy ezen pusztító bajra reá mutasson és neki gátat igyekezzék vetni. A szegedi tanítószó néhány lelkesebb és idealisabb tagja *Perjéssy László* és *dr. Kárpáti Károly* vezetésével megindította az *«Ifjusági Irodalom»* című *kritikai folyóiratot*. A folyóiratot *Endrényi Imre* könyvkereskedő adja ki és eddig 5 szám jelent meg belőle. Azt hiszem nem sértem meg az imént megnevezett szerkesztőket, ha vállalatukat egyelőre csupán *kísérletnek* tekintem. Sőt az eddig megjelent számok arról szolgáltatnak kézzelfogható bizonyosságot, hogy vállalatuk kísérletnek sem valami *erős*. Mindenek előtt nélkülözzük a vállalat *határozott és erőteljes* programját. Programmnak kell tekintenem *Perjéssy*nek az 1. számban megjelent „Ifjusági Irodalom” című cikkét, a melynek fontosabb részei im ezek: „Az az idealis lelkesedés, mely Neményi művében megnyilatkozik, ragadt magával bennünket, midőn elhatároztuk, hogy az ifjusági olvasmányok szolgálatára folyóiratot indítunk. Az ifjusági olvasmányok ügyét szolgálni kívánjuk: cikkek és bírálatok közlése által. E cikkek: az ifjusági olvasmányok fontosságát, nevelő hatását, általános képző erejét fogják hirdetni, az ifjusági irodalom fejlesztésére irányeszmeiket vetnek fel, s foglalkoznak az ifjusági könyvtárak berendezésével és vezetésével.” „*A bírálatok ez időszert azokra az ifjusági könyvekre és iratokra terjednek ki, melyek ifjusági olvasmányul első sorban ajánlhatók.*” „Fel óhajtjuk ölelni a gyermekirodalmat s az *iskolák minden fokozatát.*” „Minden esetleges vitás kérdést minden irányban független szakférfiakból összeállított bizottságnak adjuk ki véleményadás végett.” *«Félvélenként jegyzékeket adunk ki az alkalmas és megfelelő ifjusági könyvekről.»* „Folyóiratunk irányát az az elv szabja meg, hogy a magán olvasmányt a nevelés egyik legfontosabb és mondhatni nélkülözhetetlen segédeszközének tartjuk.”¹⁾ Az eddig megjelent cikkek címei ezek: „Az ifjusági könyvtárak szervezéséről és kezeléséről.” „Az ifjusági iratok „hivatalos” bírálata.” „A magyar ifjusági irodalom remekeiről.” „Keveset, de jót és jól olvassunk” és „A nemzetiségi tanulók olvasmányai.” A cikkek tartalma Neményi könyvének egy egy részét repropukálja, vagy variálja jól-rosszul, különösebb figyelmet, csupán az utolsó helyen említett és *Gagyhy* Dénes tollából eredő cikk érdemel tárgyánál és következtetéseinél fogva. A bírálatok *iskolafajonként* vannak csoportosítva (a mihez vagy legalább tulásba hajtásához szó fér) és általában megfelelnek a fent idézett program követelményeinek, azaz rövid, savat-borsot nélkülöző, erőtlen ismertetések. A decemberi számba a folyóirat összefoglaló jegyzéket ígér.

A szerkesztők tehát bevallják, hogy a Neményi művében megnyilatkozó idealis *lelkesedés ragadta őket* e folyóirat megindítására. Ha röviden azt mondják utána, hogy a *Neményi könyve a mi programunk*, akkor azzal beéri mindenki, a ki e könyvet ismeri. De magában a lelkesedés még nem program, cikk még nem. Irányeszme és ismertetés még nem bírálat. Ha ily folyóirat bizalmat akar kelteni, akkor nem kezdheti működését azzal a kijelentéssel, hogy egyelőre csak az ajánlható

¹⁾ Ifjusági Irodalom. 1. szám.

műveket fogja bírálni. Ily kijelentés nemcsak bizalmat nem kelt, hanem az előlegezett bizalmat is megingathatja és a vállalatot az erőtlenség gyanújába keverheti. Ha az „Ifjusági Irodalom“ Neményit vallja vezérének, akkor valóban „igyekezzezzék gátat vetni“ ifjusági irodalmunk pusztító, vagy meddő termékeinek. Szóval legyen „a szó legnemesebb értelmében vett“ *kritikai* folyóirat; kövessen határozott és erőteljes irányt. Ehhez erőre és bátorságra lesz szüksége; arra az erőre, a mely az igazságot szét tudja választani a hamisságtól, a nemeset a nemtelentől, az igazi drágakövet az értéktelen utánzattól; arra a bátorságra, a mely a felismert igazságot minden érdektől függetlenül és pajtáskodástól menten ki meri mondani. Azok a nevek, a melyek az „Ifjusági Irodalom“ körül csoportosulnak, azt a reményt keltik bennem, hogy a vállalat a hozzá fűzött várokozásnak hova tovább mind jobban meg fog felelni, ha csak általános részvétlenség közepett nem kell idő előtt, mint annak idején az általánosabb érdekeket szolgáló Magyar Kritikának, megszűnnie. Hogy ez be ne következze, ajánlom az érdemes folyóiratot a tanítóképző tanárság jóindulatú figyelmébe. Az ifjusági könyvtárak nemcsak a saját érdekeiket szolgálják, hanem általánosabb ügyet is szolgálnak ennek a folyóiratnak a megrendelésével.

Barmennyire óhajtom is e vállalat sikerét, nem hallgathatom el azon meggyőződésemet, hogy életképessége előttem legalább is kétséges. Irodalmi és általában szellemi életünk még nem decentralizálódott annyira, hogy egy, már természeténél fogva anyagilag és szellemileg kevésse támogatott olyan vállalat, mint a minő valamely kritikai folyóirat, ez időszertint vidéki központban (ha az a központ mindjárt Szeged is) hosszabb ideig, vagy éppen állandóan fenntartható volna. És ezzel a véleménynyel korántsem akarom a „vidéket kicsinyíteni“, sőt ellenkezőleg, örvendek minden olyan kísérletnek, a mely a szellemi és irodalmi élet decentralizálását célozza s a főváros minden szellemi életet felszívó hatását megtörni igyekszik. A fentebb említett igazság azonban fennáll, azért azzal számolnunk kell. A magam részéről, miután egy ily kritikai folyóirat fennmaradását feltétlenül szükségesnek találok, az „Ifjusági Irodalom“ jövőjét pedig biztosítottnak nem látom: *egy hasonló célú vállalatnak a fővárosban, a „Népiskolai Ifjusági Könyvtárakat Intéző Bizottság“ gal kapcsolatban való létesítését javaslom.* Hogy miért ezen Bizottsággal kapcsolatban? az alig szorul magyarázatra. Ha a Bizottság feladatát komolyan fogja fel (a mit már eleve feltételeztem), akkor egy organumra, a mely feltétlenül rendelkezésére áll, minden esetre szüksége van. Másként „az ifjusági irodalom figyelemmel kísérése, ellenőrzése, irányítása“, ezen általánosabb és magasabb feladatnak betöltése legalább is nehezen képzelhető. De viszont az ifjusági irodalomnak is szüksége volna egy ily organumra, a mely őt nemcsak belső tartalmánál, hanem külső tekintélyénél és súlyánál fogva is képes lenne irányítani. Ezt a belső tartalmat és külső tekintélyt, *egyszóval súlyt*, ez időszertint csakis a szóban forgó Bizottság képes valamely organumnak megadni. De egy ily folyóirat anyagilag is biztosítva volna, mert nem lenne valamire való ifjusági könyvtár, nem lenne elméleti könyvkereskedés, a mely egy ily félhivatalos jellegű, valóban irányezményeket komoly bírálatokat és hiva-



talos jegyzékeket tartalmazó folyóiratot meg nem rendelne. Ily folyóirat talán képes lenne „ifjúsági írókat nevelni és az Isten kegyelméből való írókat irányítani“. Ajánlom javaslatomat az illetékes tényezők, különösen pedig a Bizottság elnökének szíves figyelmébe.

III. Neményi azonban az ifjúsági irodalom fejlesztése és az ifjúsági könyvtárak létesítése ügyében a legtöbbet vár *tanügyi egyesületeinktől*. „A magyar tanító-egyesületek meg a tanári egyesületek legyenek — úgy mond — (az iskolai hatóságok) segélyére ezen nehéz és felelősségteljes munkájukban“¹⁾

De nem marad meg általános kívánság hangoztatásánál, hanem megjelöli a módot is, a melylyel a tanügyi egyesületek ez ügyet előbbre vihetnék. „Élénk eszmecsere folyt a közelmúlt időben erről a kérdésről az egyesületek ülésein is és sok egészséges, megszívlelendő és kivitelre érdemes eszme vetődött fel. De az ifjúsági iratoknak felülbíráltása és az ajánlandó művek jegyzékének időről-időre való kibocsátása — tudtommal legalább — nem tétetett szóvá sem a tanító-, sem pedig a tanáregyesületekben. Pedig ezt a pontot multhatlanul fel kell venniök működésük programjába, mert egy-egy ilyen jegyzéknek a kibocsátása által fontos és nagy szolgálatot tesznek a közjónak“²⁾

Ennek a nagyfontosságú munkásságnak vezetését és irányítását szerző a „Magyar Pedagógiai Társaság“-nak szánta. „Alakítson — úgy mond — kebelében külön ifjúsági irodalmi bizottságot és járjon elül példát mutatva. A tanító- és tanáregyesületek a maguk jegyzékeit is terjeszszék fel ő hozzá felülbírálás, mintegy sanctionálás végett“³⁾ „Ennél hazafiasabb, magyarabb, nemzetibb és úgy kulturális, mint pedig szociálpolitikai nézőpontból érdemesebb munkássággal a „Magyar Pedagógiai Társaság“ egy új iránynak tevékenységét nem indíthatja meg“⁴⁾

Nekem úgy tetszik, hogy Neményinek munkára hívó és serkentő szózata a tanügyi egyesületek körében nem talált — legalább eddigelé — kellő visszhangra; attól pedig, hogy oly értelmű munkásságot fejtsenek ki, mint a melyet ő kíván, még éppen nagyon messze vagyunk!

A tanítóegyesületek jelentősége ez ügy szempontjából a „Népiskolai Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság“ szervezése folytán kétségtelenül vesztett, de korántsem vesztette azt el teljesen. Mert hiszen az ajánlható művek jegyzékének összeállítása, a mi a tanítóegyesületi munkásság köréből kikapszoltatott, ezen széleskörű kérdésnek csak egyik része. Különösen sok megvitatni valójuk lesz a tanítóegyesületeknek az ifjúsági könyvtárak szervezése és még több azok kezelése körül. Minden egyes vidéknek, sőt községnek a bizottság által meghatározott kereteken belül meg vannak a maga különös szükségletei pl. a beszerzendő művekre vonatkozólag: akár a nép foglalkozását, akár nemzetiségi viszonyait, vagy vallás-erkölcsi életét és lelkületét tekintsük. Minden egyes vidéken, sőt községben különös szempontok szerint lehet bizonyára pl.

1) Dr. Neményi könyvének 34. lapján.

2) Ugyanazon mű 35. lapján.

3) Ugyanott.

4) Dr. Neményi könyvének 12. oldalán.

az olvasást az ifjúsággal és felnőttekkel megkedveltetni: akár a nép természetét és vérmérsékletét, akár szokásait tekintjük. És hány árnyalata van még ennek a kérdésnek, a melyeknek a megvilágítása a tanítóegyesületek legszebb feladatai közé tartozik! Tanítóegyesületeink eddigelé csak elvtendő, ötletszerűen foglalkoztak ezzel a kérdéssel; itt az ideje, hogy állandóan és tervszerűen foglalkozzanak vele. Tanügyi kormányunk nem is akarta, nem is akarhatta e kérdést a tanítóegyesületi munkásság köréből az említett Bizottság szervezésével kikapcsolni, mert hiszen a miniszter rendelkezése és vezetése alatt a népiskoláknak csak 20⁰/o-a áll. A tanítóképző tanárság tehát igen jó szolgálatot tesz ez ügynek, ha az ifjúsági könyvtárak és olvasmányok kérdését, pl. Neményi művének ismertetése kapcsán, a tanítóegyesületekben napirendre hozza és állandóan napirenden tartja.

Ha a tanítóegyesületek az említett bizottság szervezése folytán nincsenek felmentve a kérdéssel való foglalkozás alól, akkor még kevésbé vannak az alól felmentve az úgynevezett tanáregyesületek és legkevésbé a Magyar Pedagógia Társaság.

Én úgy látom, hogy a Magyar Pedagógiai Társaság nem akarja és egyelőre nem is fogja betölteni azt a vezető és irányító szerepet, a mit az ifjúsági olvasmányok ügyében Neményi neki szánt. Legalább ezt kell következtetnem abból, hogy Neményinek nem is hévvel hozzá intézett felhívására eddigelé még nem is reagált. Mintha a vaskalaposág már ebbe a fiatal „akadémiá“ba is beütött volna és semhogy „új irányú tevékenység“ felkarolásával és az ezzel járó élénkebb tevékenységgel és mozgékonyssággal a komoly tudományosság külszínének ártson, inkább „a benne összehalmozott szellemi tőkét értékesítés nélkül ládafiában heverteti“. Tanügyi kormányunk egyébként a Népiskolai Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság szervezésével azon felfogását látszik elárulni, hogy a Pedagógiai Társaság vezető és irányító erejében nem igen bízunk. Ha az ifjúsági irodalom szellemi vezetése és irányítása egyelőre ki is esett a Társaság kezéből, még mindig igen fontos feladatai maradtak az ifjúsági olvasmányok és könyvtárak fejlesztése körül. Csak egyet említek ezek közül. A nyugati államok a nyilvános ifjúsági könyvtárak szervezése tekintetében már jelentékeny lépéseket tettek előre.¹⁾ Nálunk ilyenek szervezésére még kísérletek sem történtek. Ily könyvtárat nálunk a fővárosban kellene és lehetne egyelőre felállítani; különösen időszerű ez a kérdés ma, a mikor a gyermekek napközi otthonáról komoly pedagógiai és társadalmi tényezők tanakodnak. Egy pedagógiai társaságnak ennél szebb feladat megoldása nálunk nem igen juthat osztályrészül; ne kicsinyelje a Magyar Pedagógiai Társaság kicsinyeinknek ezen nagy kérdését, hanem vegye kezébe ez ügyet és állítsa fel az első magyar nyilvános ifjúsági könyvtárat! Hogy hogyan? ez a kérdés nem tartozik ezen felszólalás keretébe; talán lesz alkalmam erre vonatkozó véleményemet más alkalommal és más helyen elmondani.

Figyelemre méltó az a munkálat, a mit a Mária Dorothea-Egyesület

¹⁾ Dr. Neményi könyve: II. Az ifjúsági irodalom és könyvtárak fejlődésének története.

tanítónői szakosztálya «*Serdülő leányok olvasmányainak jegyzéke*»¹⁾ címe alatt Méhner Vilmos kiadásában 1891-ben bocsátott közre. A műhöz a Mária Dorothea-Egylet könyvtára szerkesztője, *Sebestyénne Stetina Ilona* írt előszót és benne az indítványozó *György Aladár* foglalkozik «*A serdülő leányok olvasmányai*»-val. A könyvjegyzék 60 magyar művet tartalmaz rövid bírálat kíséretében. E mellett a német irodalomból 93, a francziából 98 és az angolból 237 művet ajánl. Miután e munkálattal Neményi behatóbban foglalkozik, itt röviden csak utalok a mondottakra.²⁾ Csak azt sajnálhatjuk, hogy ezen specialis célt szolgáló jegyzéknek eddigelé még nincs folytatása. — Miután azonban a nevezett szakosztály ily jegyzék egybeállítását „munkarendjébe vette“ és a szerkesztő előszavában kilátásba helyezi, hogy „lehetőleg nemsokára egy második is fogja követni“: reméljük a serdülő leányok olvasmányai jegyzékének folytatását. — A Mária Dorothea-Egyletet úgy szervezeténél fogva, mint eddigi működése alapján kiválóan hivatottnak tartjuk ily jegyzék egybeállítására és úgy a tanítónők, mint a szülők körében leendő terjesztésére.

Az Országos Középiskolai Tanáregyesület már 1877. évi közgyűlésén foglalkozott az ifjúsági olvasmányokkal, megbizván választmányát, hogy ifjúsági könyvtárjegyzék összeállítása végett bizottságot küldjön ki.³⁾ A bizottság meg is alakult s el is készítette jegyzékét, a mit a Közöny 1878. évi folyamában közzé tett. A 80-as évek végén a kérdés újra felmerült ezen egyesület választmányában s megvitatását újból egy bizottsághoz utasította. Ez a bizottság azonban több éven keresztül sem készülvén el jegyzékével, a választmány a jegyzék összeállítását *Dr. Szemák Istvánra* bízta. Szemák lelkiismeretes buzgósággal fogott a munkához és a középiskolai tanárság kiválóbbjainak közreműködésével elkészítette első jegyzékét, a melyet 1892-ben „*Középiskolai Ifjúsági Könyvtárjegyzék*“ címen Lauffer Vilmos (Budapest) ki is adott. — Ezt a jegyzéket a miniszterium 1894-ben figyelembe vétel végett a középiskoláknak ajánlotta, egyszersmind szerkesztőjét egy folytatólagos jegyzék összeállításával megbízta. Ez a második jegyzék ugyanazon évben megjelent, majd 1896-ban követte azt a miniszterium által ajánlott *harmadik* jegyzék is. — 1897-től kezdve Szemák jegyzékének folyóirat alakot adott s évenként kétszer, nevezetesen a tanév elején és a tanév végén jelenteti meg. Eddigelé 16 szám látott az „Ifjúsági Könyvtárjegyzék“-ből napvilágot. — A középiskolai tanáregylet és Szemák ezen munkássága úgy látszik, Neményi figyelmét kikerülte. Dr. Szemák István ezen munkálatával kétségtelenül nagy szolgálatot tett nemcsak a középiskolai ifjúsági könyvtáraknak (a melyeknek szánta), hanem általában ifjúsági irodalmunknak és könyvtárainknak; addig is, míg a tanítóképző-intézeti ifjúsági könyvtárjegyzék elkészülhet, könyvtárosaink ennek az úttörő munkálatnak nagy hasznát vehetik.

A többi országos tanáregyesület tudtommal rendszeresen nem foglalkozott ezzel a kérdéssel; sem ifjúsági könyvtárjegyzék összeállítására számbavehető kísérletet nem tett. Pedig tanügyi kormányunk e kérdés-

1) A Mária Dorothea-Egylet könyvtára. Szerkeszti Sebestyénne Stetina Ilona.

2) Dr. Neményi könyvének 39. és következő lapjain.

3) Lásd Középiskolai Ifjúsági Könyvtárjegyzék. Szerkesztette: Dr. Szemák István.

nek a közép- és szakiskolákra vonatkozó megoldását teljesen ez intézetek tanári testületeire és tanáregyesületeire hagyja. — Ez a bizalom ezekre a testületekre és egyesületekre kétszeresen fontos kötelességet ró. Kötelességet a bizalommal szemben és kötelességet az ügygel szemben. Mert ha fontosak az ifjúsági olvasmányok a népiskola növendékére nézve, akkor kétszeresen fontosak a közép- és szakiskolák növendékeire nézve! A miniszter példája ezen iskolák tanártestületeire és tanáregyesületeire remélhetőleg serkentőleg fog hatni és az iskolai ifjúsági könyvtárak kérdését az egyes tanáregyesületek remélhetőleg az egész vonalon a megoldás útjára terelik.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete mindenkor kiváló figyelmet fordított a tanítónövendékek nevelő-oktatásának ügyére; az erre vonatkozó kérdéseket közgyűlésein és e lap hasábjain nem egyszer behatóan tárgyalta. Így ki ne emlékezne pl. kolozsvári közgyűlésünkre, a mikor az iskolai társas szellem nevelésére szolgáló intézmények egész sora került tárgyalásra. — A Magyar Tanítóképző pedig mindig különös figyelmet fordított az ifjúsági irodalomra. Így az 1890-iki és 1893-iki évfolyamokban *Komáromy Lajos* ifjúsági könyvek kritikai ismertetését egy rövid általánosabb érdekű fejtegetéssel vezeti be. A többi között azt mondja, „hogy az irodalmi kritika az ifjúsági irodalomhoz hozzászóljon, azt csak óhajtjuk és várhatjuk; de a pedagógiai kritikát *magunknak, az iskolaiügy munkásainak kell megteremtenuünk és szerveznünk.* Talán legtermészetesebben a Pedagógiai Társaság vehetné kezébe ez ügyet és belőle mint középpontból indulhatna ki a működés.“ Folyóiratunk ettől kezdve évente többször is közölt kritikai ismertetéseket. Ezek között *E. Farkas Sándor* kritikái, mint a melyek az ifjúsági irodalmi termékek jóságának legfőbb kriteriumául a *magyar nemzeti szellemet* állítják oda, szélesebb körű figyelmet érdemelnek. — Mindazonáltal fiatal tanítóképzésünk alakuló keretei miatt a szervezeti kérdések természetesen kerültek a multban egyesületi életünkben előtérbe, úgy, hogy pl. az ifjúsági olvasmányok és könyvtárak ügye nem részesülhetett oly figyelemben, a melyet méltán megérdemelt volna. A szervezeti kérdéseket ma úgyszólván tisztáztuk már, ideje tehát, hogy a tanítóképző-intézeti nevelő-oktatás problémái kerüljenek az első sorba. Ezek között a cimbe foglalt első helyen érdemi megfigyelésünket: *óhajtandó tehát, hogy választmányunk a tanítóképző-intézeti ifjúsági olvasmányok és könyvtárak ügyét munkatervébe felvegye és ezt a kérdést mielőbb a megoldás útjára terelje.*¹⁾

Mert igaza van Neményinek, mikor azt mondja: „Mint a gyors folyású patak a belé esett követ addig-addig forgatja, sodorja, csiszolja, míg az tetszetős, sima kavics alakot nyer; olyan hatása van a jó olvasmánynak is az ifjura: tisztítja lelkét, műveli szellemét; ezt és amazt megfosztja szögletességeitől, meg érdességeitől.“

Győrött, 1902. december havában.

Mohar Fózsef.

¹⁾ Cikkiró a tanítóképző tanárok egyesülete választmányának december 17-én tartott ülésén írásbeli indítványt nyújtott be e tárgyban. A választmány az indítványt elfogadta s elhatározta, hogy a tanítóképző-intézeti ifjúsági könyvtárak ügyével részletesen fog foglalkozni.

A tanítóképzés színvonala.

— Törekvések Németországban. —

Az életbeléptetendő tantervtől méltán várjuk tanítóképzésünk nagyobb lendületét. Minden fejlődés természete szerint azonban bizonyos, hogy ez a tanterv sem lesz örök időkre való. Egyszer az is idejét multa álláspont lesz, mert a nemzeti élet fölébe kerekedik majd. Vannak már ma is szép számmal a mai élet megvalósítható szükségletein fölülemelkedők, a kik ideálul odatűzik a tanítóképzést a minden szellemi képzés főiskolájába, az egyetemre. Országos gyűlésünkön legutóbb is esett ilyen szó. És nem is baj, ha köztünk időnkint szóba kerülnek olyan ideálok is, melyek nem e világból valók. A gyakorlati alkotásokban fáradozók erőt acélozza az a sugalló erő is, a mely az e fajta magasra tűzött ideálokból sugárzik ki.

Németország népoktatási köreiben mind többen foglalkoznak a tanítóképzés színvonalának olyan emelésével, hogy az odakerüljön az intelligencia többi tényezőjének képző iskolájába, az egyetemre. A német tanítóképzők lapja, a „Pädagogische Blätter“ nemrég egyik számában összehasonlító megjegyzéseket tett az állatorvosok és a taníók képzése között. A birodalmi szövetségtanácsnak mult év július 3-án hozott határozatából indul ki, mely szerint állatorvosi főiskolára ezután ott is csak gimnáziumban, reálgimnáziumban, vagy főreáliskolában szerzett érettségi bizonyítvánnyal lehet menni. E törvényhozási ténynek a népoktatás színvonalához való köztét *Stoynek* még 1872-ből való, mindjárt a tanítóképzésnek 1901-ig érvényben maradt rendezése után tett megjegyzésével világítja meg. „Hogy van az, — kérdé *Stoy* — hogy az állatorvostól, kire a paraszt szarvasmarháját és lovát bízta, sokkal mélyebb, nagyobb, az igazi gondolkozást, jobban fejlesztő előtanulmányt kívánnak, mint a paraszt gyermekét gondozó tanítótól, kinek tudásával eddig egyáltalában nem törődtek és a kinek 1872. okt. 13. óta is csak igen soványan, szinte irígy fősvénységgel juttatnak a műveltség anyagából“.

Baden nagyhercegség törvényházában is szóba került a néptanítók kérdése. A freiburgi tanítóképző-intézet felállítását okadatolta *Dusch* közoktatásügyi miniszter. „Több tanítót is kapunk ez új intézet által, a többiek képzése mélyrehatóbb is lesz majd, mert az új intézet megkevesbiti azok tanulóinak a számát“. A mélyreható képzés érdekében *Goldschmid* képviselő még több tanítóképző-intézet fölállítását sürgette. Ezzel kapcsolatban különösen melegen ajánlotta a kormánynak, hogy a tanítóság buzgó törekvését a több és magasabb fokú tudás után ne nyomja el, hanem szeretettel üdvözölve támogssa. Ne mondja senki, hogy ezzel az elégedetlenséget és a magaelbizottságot növesztjük a tanítóságban. Csak a félművelt követelődöz, az igazán művelt szerény. Azt is mondogatják ilyen kívánságra: Jó, jó, de ki fogja az édes apróságokat a Schwarzwaldban az ábécére megtanítani, ha a tanító annyit fog tanulni! Akkor ugyan egy sem megy falura! Nem félek én attól, — mondta a badeni képviselő — mert hiszen akkor faluhelyt a főiskolai képzettségű papok is mind elégedetlenek lennének helyzetükkel.

Pedig a legtöbbje — katolikus éppúgy, mint evangélikus — éppen nagyobb műveltségénél fogva nemcsak mások boldogságán munkálkodik áldásosan, hanem a saját élete is maga a meglegegedtség.

Legutóbb a bajor és a türingiai tanítók egyesületének gyűlésén tárgyalták a tanítók képzésének színvonalát. Kaiserslauternben volt a bajor tanítók gyűlése agusztus 5—7-ig. *Eisenhofer* ludwigshafeni tanító és *Schober* lauingeni tanítóképző tanár voltak az előadók. Különösen az első előadó gondolatmenete érdemes az elmélkedésre.

Pedagógiai és nemzetpolitikai szempontok egyaránt szükségessé teszik a tanítóképzés javítását. A bajor tanítóegyesületnek pedig nem szabad beérnie azzal, hogy csupán a most megvalósítható dolgokról tárgyal, hanem a küzdésre érdemes ideált kell kitűznie. Ebben a munkájában nem béníthatja meg sem a tanítóhiányra, sem a politikai pártokra való tekintet. Az *előképzettség* megszerzése ne történjék külön és céhszerűen. Ép azért a szakképzőbe csakis a 9 osztályú középiskolából — legjobb a reálgimnázium — lehessen belépni. A preparandiák azért, ha középiskolákká nem változtatják őket, megszüntetendők. A zenének olyan széles alapra vetett művelése, a hogy ma történik a tanítóképző intézetekben, a tanítói hivatáshoz fölösleges. A tanító zene-tudásának egyedüli mértéke csak az lehet, hogy a népiskolában az éneket oktathassa. A *szakműveltséget* négy főállítandó Pedagógiumban szerezzék meg Bajorország leendő tanítói. Ezek lehetőleg az egyetemeken szerveztessenek legalább két évre szóló tanfolyammal. A szaktanulmányok alapvető tudományai logika, fiziológia, pszichológia, etika és kiegészítésként a filozófia története. A valóságos szaktudományok a pedagógia és története. A néptanítójelöltek ezen fölül az általános és különös oktatótant, a népiskolai módszer történetét és a szervezteltant tanulják. Az iskolai egészségügyi ismereteket a fiziológiával kapcsolatosan is taníthatják, de jobb, ha minden jelölt önálló tárgyként tanulja. A Pedagógiummal kapcsolatos a legalább négy osztályú gyakorlóiskola. A záróvizsgálaton csak a Pedagógium itt jelzett tárgyai fordulnak elő. A gyakorlati képesítővizsgálat két év múlva történik, a melyen a népiskolai metodikában és az *ifjúsági irodalomban* való jártasságáról győződik meg a bizottság.

A *továbbképzés* útja magasabb fokú iskolákban mindjárt a Pedagógium záróvizsgálata után is szabad a tanítójelölt előtt vagy folytathatja tanulmányait magasabb képezésért azután is. A pedagógiumi két esztendő mindenképpen beszámítás alá esik. A kényszer jellegével bíró önképző tanítógyűlések helyett szabad választással szervezett tanítóegyesületek legyenek és ezek határozatai kerüljenek az iskolai hatóságok elé figyelembevétel végett. A kiválóbb tanítók továbbképzésük eszközésére a hatóságoktól ösztöndíjakat kapjanak külföldi tanulmányútra.

Ezt az utolsó kívánságot nálunk a népoktatás érdekében legalább a tanítóképző tanárok között kellene megvalósítani.

A türingiai államok tanítógyűlésén Fridrichrodában szeptember 30-án *Muthesius* Károly weimari tanítóképző tanár mondott igen érdekes és gondolatfejlesztő beszédet. A német tanítóképzők lapjának szerkesztője helyesléssel fogadott beszédjében a következő gondolatokat fejtegette:

A tanítónak működéséhez manapság támasztott kívánságok kielégítése végett akkora kiterjedésű és olyan mélyreható általános műveltségre van szüksége, hogy a nemzetett tagozataiban a magasabb fokú műveltséggel bírók sorában van a helye. Kétségtelen, hogy a néptanító hivatásának helyes megértése kizárja annak a lehetőségét, hogy általános műveltségének anyaga kevesbítettessék. Mint minden más szellemi munkával járó hivatásban, a tanítói hivatásban is *el kell különíteni az előkészítéskor az általános és a szakműveltség anyagát. Fogos a végső célnak kitűzött törekvés, hogy a jövőendő idők néptanítója általános műveltségét abban az iskolában szerezze meg, melyben a többi hivatások emberei.* Addig is a tanítóképzők mai szervezetében kell a továbbfejlesztésről gondoskodni.

Az általános műveltség, melyet a tanítóképző nyújt, Muthesius kívánsága szerint népies nemzeti legyen, a haladó tudomány megállapított tételeit tartalmazza, a népiskola anyagának felölelésével a tanuló ifjak korának és a magasabb fokú iskola jól felfogott hivatásának megfelelően, a művészeti tudás elemeit ne nélkülözze es legalább egy idegen nyelv kötelező tanulása tegye teljessé.

A *szakműveltségben* az első feladat, hogy a tanítóképző *hivatott tanítók* fejlődésének vesse meg jól az alapját. Ez a cél lebegjen a tanítóképzők előtt, éppúgy a pedagógiai gondolkör magvetésekor és növelésekor, mint a gyakorlati tanítás ügyességébe való bevezetéskor. A pedagógiai műveltség csak akkor hajthat szárba, a tanítói hivatottság csak akkor érlelődhetik meg igazán a tanító egyéniségében, ha erejének majdnem egész teljességével arra veti magát; azért a szakműveltség előterbejutásával az általános műveltség tudásanyagának mind jobban el kell maradnia, a tanulók lelkét pedig nem kell nagyon megterhelni a vizsgálat gordjaival.

E kettős cél eléréséhez kevesli Muthesius a tübingiai szemináriumokban szokásos hat évi folyamat, kívánja, hogy egygyel megtoldják, azonfelül szabadítsák meg a tanítóképzőket mindazon munkáktól, melyek tulajdonképpen való hivatásával csak igen lazán függenek össze. A zenei oktatásnak ő is szűkebb tért kíván.

Nagy nyomatékkal emeli ki Muthesius, hogy a tanítói pályára való előkészülés nehéz munkájának megbírására a legjobb biztosíték a tanuló arravalósága. Éppen azért ellensége minden olyan intézménynek, mely a hivatlanokat csalogatja erre a pályára. Idesorozza az ösztöndíjakat, az ingyenes ellátást, az ingyenes oktatást, a melyek minden más pályával szemben különösen olcsóvá teszik a tanítóságra való készülést. Az előkészület olcsósága pedig a pályaválasztáskor megtévesztő hamis szempont. A kik attól félnek, hogy e pályakönnyítő intézmények nélkül tanítóhiány áll be, azoknak azt mondja Muthesius, hogy *a tanítói pályát legbiztosabban az teszi vonzóvá, ha a tanítók anyagi helyzetét mindjobban biztosítják.*

A tanítóképzők a legjobb körülmények között is csak az alapját vehetik meg a tanítók szakműveltségének. Az önképzésnek marad fenn a többi munka Intézkedésekkel kell arról gondoskodni, hogy ez az önképzés az iskolai tanulmányok végével teendő első tanítói vizsgálatról a

másodikig terjedő időben rendszeresen, ne találomra történjék. A tanítók magukemelésé végett követelni kell, hogy az egyetem megnyíljék előttük és tudományos tanulmányaikról vizsgálatot állhassanak ki.

A tanítóképzés színvonalának emelése végett Muthesius végül azzal a kéréssel fordul a tübingiai tanítókhöz, melyet évekkkel ezelőtt egyik budapesti napilapunkban e sorok írója a magyar középiskolák tanáraihoz intézett, hassanak közre a maguk hatáskörében, hogy az újabb tanítónemzedék azokból kerüljön ki, a kik a néptanítói pályára különösebb hivatottságot árulnak el.

*
*
*

Az a törekvés, hogy a tanítóképzés színvonalának emelkedésével a tanítók előtt a tudományos műveltség főiskolája is megnyíljék, nemcsak a tanítók és tanítóképzők közt, hanem az egyetemi tanárok közt is mind több szószólóra lel. Nagy örömmel olvassák most a német tanítók Eucken Rudolf jeni profeszornak értekezését, mely a „Deutsche Monatsschrift für das gesammte Leben der Gegenwart“ októberi füzetében jelent meg. „*A német tanítóság művelődési törekvései és ezek nemzeti fontossága*“ a címe a tanítók igaza iránt való nagy jóakarattal és tudással megírt értekezésnek. A tanítók mozgalmát nem magában állónak, épen nem pusztán egyéni becsvágyból, az emelkedés vágyából származónak tekinti, hanem mint a német nemzeti művelődésnek igen becses mozzanatát. *E mozgalom magva a népiskola hivatásának és jelentőségének elvi megállapítása.* Rég idejét múlta felfogás, hogy a népiskola csak a népnek a legszükségesebb tudnivalókat közlő intézménye. Pes' aloszi óta a népiskola az egyetemes nemzeti műveltségnek alapvetője, a hol csak az eszközök egyszerűbbek, mint más iskolafajokban, de a hatás jelentősége éppen nem kisebb. Sőt éppen az egyszerű, nem halmozott eszközök teszik lehetővé a lélek belső erőinek fejlődésében a valóban irányzó vezetést. Azok az átalakulások, melyeken az emberiség a 19. században átment, ma a népiskola jelentőségét még jobban emelik. Az anyagi és szellemi javak a szabadság és egyenlőség szellemében való eloszlása az egyesek értékét a maguk és a köz számára emeli. A néptömegek anyagi jólétének és politikai hatalmának emelkedésével magasabbra kell jutnia a népiskolának is. Ezzel pedig elválaszthatatlanul össze van forrva a tanító munkájának, állásának jelentősége. Természetes, hogy mindezzel megszaporodnak a kívánalmak a tanító műveltségére nézve is. Nem lehet igazán nép- és embernevelő, ha nincs igazi tudományos módszere, ha erkölcsi elvek, pszichológiai meggyőződések nem biztosítják szellemi mozgásszabadságát és egész énje nem lelkedzett ki a maga kora szelleméből. Ha azonban ezek a tulajdonságok ma a jó tanító elengedhetlen tulajdonságai, akkor szó sem férhet hozzá, ha a tanítóság előtt az egyetemet megnyitják. Csak az egyetemen található fel együtt a tudományos kutatás és közlés, csak itt folyik a problémák árja, melyben megedződik, kialakul az arravaló tanulók különös mivolta, kezdőereje. A nemzet szellemi munkájának nagy és jelentős részét az egyetemhez egyszerűen hozzá nem ereszteni, annyi mint munkásait korlátozni az éltető szabadság mozgásában, a nemzeti élet

egy részét a sorvadásra kárhozzatni. Az egyetem már régen megszűnt tudományos hagyományok letéteményese lenni. Az élet nem egy vonatkozása, mely azelőtt távol állott a főiskolai oktatástól, ma otthonát bírja az egyetemen, csakhamar egész természetesnek fogják találni azt is, hogy a népiskola erőgyűjtésre a tudományos élet középpontjába törekszik, a minthogy az élet tarításától nagyon sok olyan dolgot találnak természetesnek, a mit azelőtt lehetetlennek véltünk. Annyit mindenestre meg kell kívánnunk, hogy a tanítóság tudományos törekvéseiről az egész nemzeti étellel való szoros összefüggésükben gondolkozzunk. *A német nemzet a rá várakozó nagy művelődési feladatokat csak akkor oldhatja meg, ha az idegen nehézségeket benső erőinek fokozásával győzi le. Erős, mélyreható műveltségre, alapos képzettségre van szüksége; nem hagyhat sem szunnyadni, sem elveszni egyetlenegy olyan erőstrát sem, mely az egyesek tevékenységét biztosítja.* Erre való a népiskola, melyben a férfilakosság 95%-ának lelki élete megindul. Tanítói a megszorodó munkából nem kevesebbet, de többet akarnak lekötni a maguk számára. Nem örvendetes-e ez a nemzeti érdek szempontjából? Szabad-e ilyen törekvést közömbösen vagy éppen szeretet és hit nélkül zordul fogadni? Szabad-e csak a nehézségeket és kicsinyességeket látnunk, melyek minden haladást jelentő emberi vállalkozással együtt járnak? A kényelemszeretet által táplált szkepticizmus roskatagságát eltakarhatja a bölcsesség látszatával, a fiatal, belső kényszereknek engedelmeskedő életerő önmagából meríti a megvalósulás lehetőségéhez a hitet, mely egyedül juttatott nagyságra egyeseket és népeket.

A hitet, hogy a tanítók az egyetemi tanulmányokra megérettek, a jénai egyetem filozófus tanára azokon az egészen közkeletűvé vált szüneti tanfolyamokon nyerte, melyek épen Jénában kezdődtek. Meleg lelkesedést, komoly felfogást, fáradhatlan szorgalmat, serény igyekezetet, a kapott útmutatások szerint önálló tanulmányokra való készséget, a hatások maradandóságát tapasztalták a tanárok önkéntes tanítványában. Nem egy volt a tanítók közt a ki esőben és viharban több órányi távolságból ment el az előadásokra, melyeken nem a tudományok kényelmes népszerűsítését, hanem mindent a végső okokra vonatkozó tudományt magát kérték és kapták. Igazi gyönyörűséget okoz az előadó tanároknak a hallgatók igazi éhsége és szomjúsága a szellemi táplálékért, mikor egyébként annyit látni az életben, a kik már az iskolai tudástól is megcsömörlöttek.

Németországban is sokan vannak még, a kik ellenzik, hogy a haladni kívánó tanítók az egyetemen tanulhassanak és vizsgálatot tehesenek. Bizonyos azonban, hogy az ellenzők fogyton fogyni fognak ott is és majdan idővel minálunk is. Minden kor megteremti a szükség-szerű intézményeket. Nálunk is megjő annak az ideje, hogy az egyetem fiai közé fogadja a néptanítóit. Egyelőre az a sürgős, hogy pecsétes írással igazolja azokat a kiválasztottakat, a kikkel pár éve azért törődik, mert a tanítók tanítói lesznek. A törvényesen szervezett tanítóképző tanárképzés nagy erővel fogja belülről segíteni az egyetem kapuit nyitogató tanítókat.

Az 1903. évi állami költségvetés.

A vallás- és közoktatási tárca 1903. évi költségvetését az alábbiakban ismertetjük.

Az 1903. évben a közoktatási tárca költségvetési javaslata a kiadásokat illetőleg **48.569,883** koronát tesz ki. E főösszegből *rendes kiadásokra* 42.084,699 korona (+ 2.742,854 korona), *átmeneti kiadásokra* 1.781,164 korona (+ 126,161 korona), *bevuházásokra* 4.704,020 korona (— 1.648,480 korona), van előirányozva. Az összes kiadási többlet 1.220,530 koronát teszen ki.

A bevételek főösszege **9.501,637** korona; ebből a *rendes bevételekre* esik 5 535,137 korona (+ 160,724 korona), a *rendkívüli bevételekre* esik 3.966,500 korona (— 2.249,000 korona) esik.

Mínthogy tehát az összes bevételi kevesebbet 2.088,276 koronára rúg, ennél fogva az 1903. évi költségvetés az 1902. évvel szemben **3.308,811** korona többletet mutat föl.

A vallás- és közoktatási tárca költségvetése a következő címekeket foglalja magában.

1. Központi igazgatás.

E címen a költségvetés rendes kiadásként 969,062 koronát tüntet föl (959,607 korona¹⁾. Ebben bennfoglaltatnak a személyi járandóságok s a dologi kiadások. Ez utóbbi rovatban könyvbírálati díjakra 22,000 korona (8000 korona), a „Hivatalos Közlöny“ szerkesztésére 1,600 korona (változatlan tétel) van felvéve

A rendkívüli kiadások összege 51,000 korona (63,380 korona). Itt szerepelnek azon összegek, melyek a közoktatási kormánynak és a főiskoláknak a külföld nevezetesebb tudományos mozgalmában való képviselőit, a magyar tudományos haladásnak külföldi ismertetésére, egy klasszika-philologiai realis encyclopedia szerkesztői és írói költségeire, a Kisfaludy-Társaságnak magyar népköltési gyűjtésekre és azok kiadására, tudományos célok támogatására, az University Extension intézményenek meghonosítására, a Földrajzi Társulat részére a Balaton tudományos monografiájának kiadására, az 1903-iki nemzetközi geologiai kongresszus költségeire, Magyarország néprajzi leírásának befejező munkálataira lesznek fordítandók.

Ezen a címen a bevételek összege 238,146 korona (224,146 korona). A bevételek között az országos tanítói nyugdíj és gyámalap részéről járulékul 80,384 korona s az országos tanári nyugdíjalap részéről szintén járulékul 8,600 korona van felvéve.

Az ezen címhez fűzött indokolás megjegyzi, hogy a dologi kiadásoknál mutatkozó 14,000 korona többlet a könyvbírálatok költségeire esik és csak átfutó tételt képez, a mennyiben a megfelelő bevétel is ugyanennyivel emelkedik.

1) A zárójelben irt számok mindenütt az 1902. évi költségvetési összeget mutatják.

2. Országos Közoktatási Tanács.

Az Orsz. Közokt. Tanács költségei, melyben úgy a személyi, mint a dologi kiadások is bennfoglaltatnak, 30,600 koronát teszen ki, mely tétel a mult évihez képest változatlan.

I. Felsőbb tanintézetek.

3. Budapesti Királyi egyetem.

A budapesti tudomány-egyetem költségeire a rendes kiadások között a személyi járandóságok rovatán 1.737,616 korona (1.688,118 korona), a dologi kiadások rovatán 1.129,694 korona (1.063,737 korona) irányoztatik elő. Ez utóbbi rovatban 20,520 korona van felvéve ösztöndíjúl. A rendkívüli kiadások között az átmeneti kiadások 50,000 koronát, a beruházások 470,000 koronát tesznek ki.

Ugyanezen címnél a bevételek 1.407,050 koronával irányozvák elő.

Az idevonatkozó indokolásból kiemeljük, hogy az általános egyetemi segélyegylet részére 2,000 korona segélyösszeg irányoztatott elő azzal az okadatulással, hogy „az egyetemi szegénysorsú fiatalság sorsának javítását, az élet küzdelmeiben való támogatását célzó jótékony ifjusági egyesületnek nemes hivatása teljesítésében való istápolása az államnak is érdekében áll.“

4. Kolozsvári Ferenc Fózsef tudományegyetem.

Ezen intézet szükségleteire a rendes kiadások rovatában 955,019 korona van előirányozva (927,404 korona). A rendkívüli kiadások között az átmenetiek 78,100 (71,000), a beruházások pedig 420,000 (800,000) koronát tesznek ki. A rendes kiadások között az egyetemi ifjusági kör és a Mensa akademia segélyezésére 6000 korona, egyetemi hallgatók ösztöndíjaira 12,000 korona van felvéve.

A bevételek főösszege 100,168 korona (100,104 korona).

Az indokolásból megemlítendőnek tartjuk, hogy a rajzolás oktatásáról a kolozsvári egyetemen eddig gondoskodva nem volt, miután pedig a rajzolásban való némi jártasság a demonstratív tudományszakok hallgatóira igen nagy haszonnal jár és a rajzban való egyéb módon leendő kiképezésre Kolozsvárott alkalom alig kínálkozik, felette szükséges, hogy a rajzolás magántanító által az egyetemen taníttassék. — Ugyancsak az indokolásban olvastuk, hogy 4000 korona több kiadást okoz a *bölcsészeti karon létesítendő seminariumok* évi átalánya, minthogy „a seminariumi oktatás a tanár és tudósképzés szempontjából mellözhetetlen.“ A seminariumok annyira kiegészítő részét képezik ma már a bölcsészeti karokon az egyetemi oktatásnak, hogy azok egy egyetemen sem mellözhetők.“ A seminariumok részére szükséges taneszközök, kézi könyvtárak és gyűjtemények befejezésére — az első szükséglet szerény kielégítéséül — 10,000 korona van előirányozva a rendkívüli kiadások között. Nevezetes új tételt alkot a beruházások között a *kolozsvári egyetemi könyvtár új*

épületére kölcsön útján 1-ső részletként beruházandó 200,000 korona. Az ottani egyetemi könyvtár ugyanis — mint az indokolás mondja — még mindig nélkülözi az önálló, céljának megfelelő elhelyezést. Nagybecsű es gazdag anyagával az egyetemi központi épület első emeletén egészen más célokra épített helyiségekben szorong; oly helyiségekben, melyek a nagy tömegű könyvtár befogadására még raktári elhelyezés mellett is most már elégtelenek és a melyeknek óriási megterhelése az épület biztonságának veszélyeztetése nélkül tovább fenn nem tartható. A külön, modern és a tudomány mai állásának megfelelő könyvtári épület felépítése minden tekintetben elhalaszthatatlanul sürgős.

5. *A kolozsvári Karolina orsz. kórház és egyetemi klinikák.*

E címen 602,875 (573,482) korona kiadási és 415,634 (389,676) korona bevételi tétel van a költségvetésbe illesztve.

6. *Budapesti középiskolai tanárképzőintézet, a vele kapcsolatos gyakorló főgymnasium és a «B. Eötvös Főzsef kollegium.»*

Ezen intézményekre rendes kiadásképen összesen 208,689 (207,093) korona van előirányozva. Ebből 27,800 korona esik ösztöndíjakra. A rendkívüli kiadást átmeneti kiadásként a művészettörténeti előadásokra felvett 240 korona, másfelől az Eötvös kollegium épületének tervpályázata új tételként felvett 5000 korona teszi. A bevétel 22,600 koronával van előirányozva.

A gyakorló főgymnasiumnál egy új rendes tanári állás szerveztetik 3600 korona fizetéssel és 1000 korona lakpénzzel. Ide vonatkozólag az indokolás kiemeli, hogy a gyakorló főgymnasiumi tanároknak a gyakorló tanárjelöltek érdekében, tapasztalt, a tanügyi pályán hosszabb gyakorlati működést kifejtett tanárfiaknak kell lenniök s a kiségitő tanárok teljes erejüket nem szentelhetik a gyakorló főgymnasiumnak.

7. *Kolozsvári középiskolai tanárképzőintézet.*

Ezen intézet szükségletei 43,071 koronát tesznek ki (változatlan tétel). Ebből ösztöndíjakra 16,600 korona esik.

8. *Középiskolai tanárképzők segélyezése.*

Ezen a címen a költségvetésbe két tétel van beállítva; egyik a magyar kegyes tanítórend budapesti és kolozsvári tanárképző internátusainak segélyezésére felvett 24,000 korona s a kolozsvári ev. ref. középiskolai tanárképző segélyezésére felvett 12,000 korona (változatlan tételek).

9. *Főzsef-műegyetem.*

A József-műegyetem költségeire rendes kiadásképen 819,112 korona van előirányozva (795,837 korona). A dologi kiadások között 8400 korona ösztöndíj.

A rendkívüli kiadások összege 700,160 korona (183 559 korona). Ezek között az átmeneti kiadásoknál 2500 korona van felvéve a műegyetemi ifjúsági egyletek segélyezésére, beruházás címen pedig az új műegyetemi épület létesítésére szükséges összeg 2. részlete gyanánt 500,000 korona.

A bevételek összege 95,100 korona (93,100 korona).

10. *Kassai jogakadémia.*

A rendes kiadások összege 67,456 korona (65,856 korona). A bevétel 1200 koronával van előirányozva.

Az indokolásból kiemeljük a következőket: „A kassai jogakadémia tanári testülete az őket megillető tandíjakból a hallgatók szorgalmát buzdítandó és őket szellemi munkálkodásra ösztönözendő, pályadíjakat tűzött ki. A tanárokat ezen nemes törekvésükben istápolandó, indokolt-nak vélem, hogy az államkincstár terhére is rendszeresíttessenek pályadíjak, miután a jogakadémia olyan alapok felett, melyeknek kamatjöveldelmét pályakérdések jutalmazására lehetne fordítani, nem rendelkezik“. E címen — új tételül — 1000 korona van felvéve.

11. *Ó-Gyallai csillagda.* (Konkoly-Thege Miklós-féle alapítvány).

Ezen intézet szükségleteire rendes kiadásként 21,300 korona (20,950 korona), rendkívüli kiadásként 10,000 korona (2000 korona) vétetett fel. A dologi kiadásoknál mutatkozó többlet irodák és könyvtár-terem építésével van okadatolva.

II. Középiskolák.

12. *Tankerületi főigazgatóságok.*

A középiskolai tankerületi főigazgatóságok szükségletei — a személyi és dologi kiadásokat együttvéve — 165,497 koronát tesznek ki (165,600).

13. *Allami gymnasiumok és reáliskolák.*

Az eddigi költségvetésekkel szemben e két fajta középiskolák költségei az 1903. évi költségvetési javaslatban egy címet alkotnak.

A rendes kiadások összege 4.068,122 korona (3.916,842 korona); ebből személyi járandóságokra esik 3.648,986 korona (3.520,246 korona); dologi kiadásokra 419,136 korona (396,596 korona).

A rendkívüli kiadások között átmenetiekre 119,200 korona van felvéve (121,600 korona). Ebben foglaltatnak benn a következő általános érdekű rovatok: a butorbéli felszerelések pótlása és tanszerbeli alapfelszerelések, és középiskolai tanárok részére tartandó rendkívüli tanfolyamok költségei, a „Szabad Lyceum“ segélyezése, szemléltető képek készíttetése, magyar fal- és kézi térképek készítésének segélyezése, leánygymnasiumi magántanfolyamok segélyezése, középiskolai tanárok és tanárjelöltek

számára készítendő tudományos kézi és segédkönyvek költségei, budapesti középiskolák új párhuzamos osztályainak személyi és dologi kiadásai, nemzetiségi tankönyvek költségei, középiskolai szabályrendeletek gyűjteményének kiadási költségei, középiskolai művészettörténeti gyűjtemények és előadásokra kellő összegek, magyar-olasz és olasz-magyar szótár készítése, középiskolai ifjúsági olvasmányok, játékdélutánok dologi kiadásai, a szemléltető oktatás költségei.

Beruházásokra 400,000 korona van felvéve.

A rendes bevételek összege 1.385,081 korona.

A személyi járandóságok többletének indokolásában olvassuk, hogy a középiskolai ügyosztályba egy szakerő rendeltetett be, ki eddig a tanárok létszámában mint címzetes középiskolai igazgató foglalt helyet. Méltányos, hogy az illető, hasznos munkásságára való tekintettel, valóságos igazgatóvá neveztessek ki, még pedig a VII. fiz. osztályba.

A beruházásoknál 300,000 korona vetétt fel a budapesti VI. ker. főgymnasium céljaira szükséges telek vételára fejében.

Az áll. középiskolák személyi létszámáról a következőket közöljük:

Igazgató:	12,	4800	korona	fizetéssel,
	12,	4400	"	"
	10,	4000	"	"
	17,	3600	"	"
	17,	3200	"	"
Rendes tanár:	129,	3600	"	"
	129,	3200	"	"
	128,	2800	"	"
	193,	2600	"	"
	193,	2400	"	"

Ezekhez járul még: 9 szám feletti, 16 latin rendkívüli tanár, 19 helyettes tanár, 35 rendes tornatanító. Ezen kívül fel van véve a költségvetésbe 8600 korona a román-, horvát-, ruthén- és szerbnyelv tanítók díjazására, 64,000 korona rendkívüli tornatanítók díjazására, 32,000 korona hitoktatók díjazására, 1000 korona a szépíró tanítók díjazására, 93,200 korona az iskolaorvosok és előre nem látható rendkívüli esetekben alkalmazott helyettes és próbatanárok díjazására és helyettesítésekkel járó kiadásokra valamint rendkívüli tárgyak tanítóinak segélyezésére.

14. *Felekezeti, törvényhatósági- és községi középiskolák segélyezése.*

E címen a rendes kiadások összege 1.577,756 korona (1.481,756 korona).

Befektetésekre — átmeneti kiadásként — 304,000 korona van felvéve (253,280).

A kiadások főösszege 1.881,756 korona. A rendes kiadások címén felvett államsegélyből 80 középiskola részesül.

Az indokolásban olvassuk, hogy a miniszter az 1883. évi XXX. t.cikk 47. §-ában gyökerező állami segélyezést a jövő évben is fokozott arányokban kívánja folytatni, tudatában ama nagy eredményeknek, melye-

ket e téren eddig elérni sikerült. Az állami segélynek leginkább szembe-
szökő következménye az volt, hogy a fentartó testületek tanáraik fizetését
az állami szabályok szerint rendezhették és tanszékeik számát állami
mérték szerint állapíthatták meg, a mi azután a tanári karok állandóságát
biztosította és az egész tanító és nevelő munkásságot behatóbbá tette.

15. *A középiskolai internatusok, alumneumok és convictusok segélyezése.*

A rendes kiadások összege 65,300 korona (59,800 korona).

Érdekesnek tartjuk felemlíteni, hogy az állam a következő internatusokat segélyezi: a budapesti VII. ker. gymnasium mellett szervezett horvát internatust, a székelyudvarhelyi állami főreáliskolai internatust, a dévai állami főreáliskolai internatust, az erzsébetvárosi állami gymnasiumi internatust, a munkácsi állami főgymnasiumi internatust, a délvidéki földmivelők gazdasági egyesülete által fentartott szegedi convictust, a Gyertyámos községe által fentartott szegedi convictust, a rózsashegyi főgymnasiumi internatust.

16. *Állami felsőbb leányiskolák.*

Állami felsőbb leányiskola van 14.

A rendes kiadások előirányzata 1.032,243 korona (973,381 korona); ebből személyi járandóságokra esik 637,643 korona (595,381 korona), dologi kiadásokra 394,600 korona (378,000 korona). A rendkívüli kiadások között átmeneti kiadásként 28,000 korona, beruházás címén 310,000 korona van felvéve. A rendes bevételek összege 377,000 korona.

Tervbe van véve 6 új tanári állás szervezése, melyeket a budapesti áll. felsőbb leányiskolánál a növendékek számának szaporodása következtében új osztályok megnyitása, valamint a kolozsvári és mármaroszigeti intézetek fokozatos fejlődése tesz szükségessé.

Az indokolás megemlíti azt is, hogy a budapesti áll. felsőbb leányiskola az 1902/3. tanév kezdetével, eddig az „Erzsébet Nőiskola“ által elfoglalt, célszerűen átalakított új helyiségébe költözött.

A személyi létszám a következő:

Igazgató:	3,	4800	korona	fizetéssel
	3,	4400	”	”
	2,	4000	”	”
	3,	3600	”	”
	2,	3200	”	”
	2,	2800	”	”
Rendes tanár és tanítónő:	12,	3600	”	”
	12,	3200	”	”
	11,	2800	”	”
	18,	2600	”	”
	17,	2400	”	”
Rendes tanítónő:	20,	2000	”	”
	20,	1800	”	”
	20,	1600	”	”

Segédtanítónő: 14, 1400 korona fizetéssel

13, 1200 „ „

13, 1000 „ „

Énektanítók díjazására fel van véve 10,600 korona. A miniszteri biztos tiszteletdíja 2400 korona.

17. *Vizsgálati bizottmányok.*

A rendes kiadások összege 48,600 korona (43,000 korona). Ez összegben benn foglaltatik a tanítóképző-intézeti igazgató tanács tagjainak napidíjaira és útiköltségeire felvett 2000 korona (változatlan tétel), továbbá a néptanítói képesítő vizsgálatoknál működő bizottsági tagok díjazására és esetleges útiköltségeire felvett 1000 korona (változatlan tétel), az orsz. felső nép- és polg. iskolai tanító és tanítónői vizsgáló bizottságok irodái átalányára felvett 1000 korona (változatlan tétel) s a magán- és társulati felső nép- és polgári iskolák vizsgálatain elnöki tisztelet teljesítő kir. tanfelügyelők és megbízottjaik díjazására és úti költségeire szükséges 1000 korona.

A rendes bevételek összege 29,000 korona (változatlan tétel), melyben az elemi, felső nép- és polgári iskolai tanítójelöltek vizsgálati díjai 12,000 koronával vannak előirányozva.

III. Népnevelés.

18. *Népnevelési tanfelügyelőségek.*

Az 1903. évre előirányoztatott rendes kiadásképen 678,498 korona (671,038 korona). Ebből személyi járandóság 533,498 korona (534,038 korona), dologi kiadás 145,000 korona (137,000 korona). Rendkívüli kiadásképen — kir. tanfelügyelői irodák bebutorozására — 3000 korona (4000 korona) irányoztatott elő.

Rendes bevétel 400 korona, mely összeget Kecskemét város adja, a tanfelügyelői kirendeltség hivatalos helyiségeihez való járulék gyanánt.

Az indokolás szerint az áll. tanfelügyelet fokozatos kifejlesztése érdekében a segédtanfelügyelői állások száma kettővel emeltetik. Egyik Zemplénmegyében, hol a tankerület rendkívül kiterjedt volta szükségessé teszi, hogy a vármegye északi részén Homonna székhelylyel egy tanfelügyelői kirendeltség állíttassék; a másik segédtan felügyelő Zalavármegyében fog alkalmaztatni, hol a községek nagy száma s egyéb kulturális nehézségek szükségessé teszik a tanfelügyelet kiterjesztését.

19. *Állami elemi népiskolák.*

A rendes kiadások összege 6.049,810 korona (5.515,800 korona) Ebből személyi járandóság 5.195,810 korona (4.725,808 korona), dologi kiadás 754,000 korona (690,000 korona), új iskolák felállítására felvett költség 100,000 korona (változatlan tétel).

A rendkívüli kiadásoknak egy tétele van, az új állami iskolák épületeinek létesítésére (kölsön utján beruházandó) 300,000 korona.

A rendes bevételek összege 654,282 korona (549,806 korona).

Az állami elemi iskolai tanítók személyi létszáma a következő:

	80 tanító	1400 korona	fizetéssel,
	387	1200	" "
	2050	1000	" "
	1583	800	" "

Összesen 4100 tanító.

Fizetésük, lakpénzük és pótlékok összege: 5.080,568 korona.

A múlt évi létszám: 3750. — *Az állami elemi népiskolai tanítói állások létszáma tehát 350-nel emelkedik; ennek legnagyobb része — mint az indokolás megjegyzi — az 1902/3. tanév elején megnyílt új állami elemi népiskoláknál betöltetett. Száz új tanítói állás vétetett fel a már létező állami elemi népiskolák továbbfejlesztésére „mert az állam, mint iskolafentartó, már csak a példaadás szempontjából sem térhet ki azon, különben is törvényes kötelesség elől, hogy a túlnépes állami iskoláknál a szükségessé vált új tanosztályokat fel ne állítsa.*

Új állami iskolák tervezetnek a többek között Ung, Abauj, Arad, Fehér, Moson, Torontál, Udvarhely és Turócz vármegyékben, valamint a székesfőváros környékén a pomázi és biai járás nem magyar lakosságú községeiben, végre Hódmező-Vásárhely tanyáin.

20. Községi-, felekezeti- és magán-népiskolák segélyezése.

A rendes kiadások összege 2.830,000 korona (2.720,000 korona). Ebből községi iskolák segélyezésére esik 350,000 korona, felekezeti és községi iskolák tanítóinak illetmény kiegészítésére az 1893. évi XXVI. t.-cikk alapján 2.440,000 korona, s testületek, egyletek és magánosok által fentartott intézetek, valamint egyéb népnevelési egyesületek segélyezésére 40,000 korona.

Érdekesnek tartjuk felemlíteni az indokolásból, hogy a fizetés kiegészítését illető államsegély s évvödös korpótlék — jelleg szerint — a következőkép oszlik meg a tanítók között:

	Fizetés kiegészítés.	Évvödös pótlék.
községi tanító:	455,	725,
róm. kath. "	3168,	2884,
gör. kath. "	1277,	753,
ev. ref. "	1587,	1754,
ág. ev. "	817,	818,
unitárius "	30,	22,
gör. kel. "	219,	133,
izraelita "	257,	323.

Fizetés kiegészítést összesen 7810 tanító kap.

21. *Felső nép- és polgári iskolák.*

E cím szükségleteire rendes kiadásképen 2.543,991 korona van előirányozva (2.414,007 korona), melyből személyi járandóság 2.351,991 korona, dologi kiadás 192,000 korona. A rendkívüli kiadások között átmeneti tételt képez a gyakorlati háztartás (főzőiskolák) intézményének segélyezésére felvett 8000 korona (változatlan tétel) míg beruházásokra ez évben is — miként az 1902. évben — 500,000 korona vétetett fel.

A rendes bevételek összege 176,204 korona.

Az 1903/4 tanévtől kezdve 40 új tanítói és tanítónői állás fog szerveztetni; új állami polgáriskolák állítanak Balázsfalván, Belényesen, Kecskeméten, Kézdivásárhelyen, Nagytapolcsányban, Rimaszombaton, Szarvason, Tokajban.

Az indokolás megemlíti azt is, hogy a nagyszebeni áll. polgári iskolához egy, az ottani helyi viszonyok között a követelményeknek leginkább megfelelni képes tanítóképző-intézeti tanárt kellett állandóan szolgálattételre berendelni és az iskola igazgatásával megbízni, a kinek illetményei az állami számvitelről szóló 1897. évi XX. t. cikk értelmében most már a felső nép- és polgáriskolák címen irányozandók elő.

Fontos megjegyzése az indokolásnak, hogy a polgári iskolák tanulmányi ügyeinek szakszerű ellenőrzése és felügyelete érdekében elodázhatatlanná vált, miszerint ezen iskolákhoz lehetőleg gyakran alkalmas és gyakorlati tapasztalatokkal bíró szakemberek küldessenek ki a tanítás menetének és eredményének megvizsgálása és szükség esetén a tanítás helyes irányítása végett, hogy úgy a polgári iskolák tantervében kiszabott cél elérését biztosítani lehessen.

Új épületeket kapnak az alsó-kubini, fumei, kassai, liptó-szentmiklósi, pancsovai, segesvári és újpesti áll. polgáriskolák.

A személyi létszám a következőképen alakul:

Igazgató-tanító, rendes tanító és tanítónő:	74,	2600	korona	fizetéssel,
	73,	2400	"	"
	73,	2200	"	"
	193,	2000	"	"
	193,	1800	"	"
	193,	1600	"	"
Segédtanító és segédtanítónő:	33,	1400	"	"
	33,	1200	"	"
	32,	1000	"	"

22. *Népnevelési intézetek közös szükséglete.*

Rendes kiadás 1.004,684 korona (912,684 korona). E cím egyes tételei a következők:

Állami iskolák épületeinek átalakítására 125,000 korona, állami új iskolák épületeinek felállítására felvett kölcsön törlesztésére 99,384 korona, jutalmak és segélyekre 66,000 korona, tankönyvek és taneszközök előállítására 130,000 korona, az Országos Tanszermúzeum költségeire 4000 korona, helyettesítésekre, óradíjakra és a népnevelési intézetek

egyéb közös költségeire 180,000 korona, tanítói gyűlésekre megjelenő tanítók úti költségeire és napidíjaira, valamint jutalomdíjakra 40,000 korona, a néptanítók nyugdíj-intézete segélyezésére (1875: XXXII. t-c. 26. §.) 300,000 korona, a „Néptanítók Lapja“ kiadására 20,000 korona, a „Gazdasági Ismétlő Iskola“ című lap kiadására 10,000 korona, a néptanítói árvaház és a munkácsi tanítói internatus segélyezésére 11,300 korona, a délmagyarországi tanítói egyesület temesvári internatusa számára 2000 korona, a népoktatási statisztikai költségekre 17,000 korona.

A rendkívüli kiadást az áll. elemi iskolák kisebb építkezéseire kellő 50,000 korona beruházási költség alkotja.

Az indokolásban olvassuk, hogy a történelmi és földrajzi népiskolai szemléltető képek további sorozatáról gondoskodás történik, másfelől hogy az elemi népiskolák részére készített új tanterv sikeres életbeléptetéséhez az elemi népiskolák részére a legkítűnőbb írók közremunkálásával minta olvasmányok iratása van tervbe véve.

Új tételként szerepel a népiskolai statisztikai költségekre felvett összeg is. Ezt illetőleg megjegyzi az indokolás, hogy a statisztikai munkálatok, melyek eddigelé a kir. tanfelügyelők munkakörébe tartoztak s mely rájuk terhes is volt, de el is vonta őket sok más fontos teendőiktől: ezentúl a minisztertanács határozatta alapján a m. kir. központi statisztikai hivatalra ruháztatnak át; az ezzel járó költségek a közoktatási tárcát terhelik. „Ezen reform előnye — úgymond az indokolás — hogy a népoktatási statisztikát egyszerűsíti és biztosabbá teszi; a népiskolai tanfelügyeletet ezen hozzá szorosan nem tartozó terhes munka alól felszabadítja s így annál több időt hagy tulajdonképeni feladatának, az iskolálatogatásnak teljesítésére, további előnye, hogy az óvó- és tankötelesek összeírását biztos alapra helyezi, ez által az óvó- és tankötelezettség érvényre emelést előmozdítja, végre a községeket az eddigi összeírással járó költségek alól felmenti.“

23. Polgári tanító- és tanítónőképzők. (Budapest, I. ker., Erzsébet nőiskola.)

A címben megnevezett két intézet szükségletei a költségvetésben együttesen vannak kimutatva.

A rendes kiadások összege 481,898 korona (465,645 korona); ezen összegből *személyi járandóságokra* esik 232,358 korona (220,545 korona). Még pedig: fizetések, pótlékok és lakpénzekre 195,118 korona, tiszteletdíjak és helyettesítési díjakra 36,940 korona, jutalmakra és segélyekre 300 korona; *dologi kiadásokra* esik 249,540 korona (245,100 korona); ezen összegben bennfoglaltatik *a polgári képzőkkel kapcsolatos továbbképző tanfolyam költségére felvett 8000 korona.*

A rendkívüli kiadást egy átmeneti tétel alkotja, még pedig a budapesti I. ker. áll. polgáriskolai tanítóképző-intézet és gyakorló iskola szerzőinek felszerelésére fölvetett 14,000 korona.

Rendes bevételül 112,000 korona van a költségvetésbe beillesztve (változatlan tétel).

A személyi járandóságoknál az indokolás szerint három tanári állás rendszeresítése vált szükségessé. Ezek közül kettő a polgári képzők

új tantervéhez alkalmazkodó órafelosztás arányában szükséges, egy állás illetménye pedig az elemi képző címéről hozatott át.

A személyi létszám a következőkép alakul:

Igazgató:	1, 4800 koronával	}	1, 1200 korona lakpénzzel.
	1, 4400 "		
	1, 4000 "		
Rendes tanár:	3, 4400 koronával	}	9, 1200 korona lakpénzzel.
	6, 4000 "		
	4, 3600 "		
	4, 3200 "		
	4, 2800 "		
	5, 2600 "		
	4, 2400 "		
Rendes tanítónő:	4, 2000 koronával	}	1, 700 korona lakpénzzel.
	3, 1800 "		
	3, 1600 "		
Zenetanítónő: ¹⁾	3, 1400 koronával	}	6, 600 korona lakpénzzel, 1, 200 " lakpénz pótlékkal.
	2, 1200 "		
	1, 1000 "		

Sz. B.

A fizetésrendezés odisszeája.

A múlt év december 16-án ezt írta a Budapesti Hirlap: „Ugy értesülünk, hogy a fizetésrendezésről szóló törvényjavaslat immár teljesen elkészült, úgy hogy most még csak a megokolás fogalmazása van hátra. Ez is mihamarább elkészül, úgy hogy a kormány abban a helyzetben lesz, hogy még *ebben az évben* (1902-ben) terjeszthesse a javaslatot a törvényhozás elé. Jelentős nehézséget támasztott a javaslat végleges elkészültének a tanárok és tanítók méltányos igényének óhajtott kielégítése. Most ezen is túl vannak.“ Két nappal később ezt az örvendetes hírt tetézte a következővel: „Teljes mértékben megerősíthetjük minapi közlésünket a fizetésrendezést illető javaslat mai stádiumáról, valamint a tanítók, tanárok és igazgatók fizetésének alakulásáról is. Jeleníthetjük ujólag, hogy a javaslat immár *teljesen elkészült*; hozzátehetjük, hogy ma, csütörtökön volt a *befejező tanácskozás* a pénzügyminisztériumban, a fizetésrendezés dolgában. *Magát a törvényjavaslatot megokolásával alkalmasint most szombaton, december 20-án terjeszti a kormány a törvényhozás elé.*“ Együttal közölte a tanároknak, tanítóknak és igazgatóknak időközben módosult, de most már végleges táblázatát. A középiskolai tanárokról, a kiknek kategóriájába a tanítóképző-intézeti tanárok is tartoznak, a következő táblázatot közli:

¹⁾ Sajnos, az ismertetést rajtunk kívül eső ok miatt csak a jövő füzetben fejezhetjük be. Szerk.

Alapfizetés:	1300	frt	=	2600	korona.
5 év után	1600	"	=	3200	"
10 " "	1900	"	=	3800	"
15 " "	2200	"	=	4400	"
20 " "	2500	"	=	5000	"
25 " "	2800	"	=	5600	"

Ez a régi fizetéshez képest 1000 korona emelkedést jelent a szolgálati évek végén. *A lakásbér változatlan marad* s a fizetéshez megfelelően alkalmazkodik.

Igazgatók tiszteletdíja, mint már jelentettük, kisebb középiskolánál 800, nagyobb középiskolánál 1200 korona. Kisebb az olyan középiskola, a melyben egyszerűen és normálisan vannak az osztályok. Nagyobb az olyan középiskola, a melyben annyi a párhuzamos osztály, hogy az intézet úgyszólván két iskola munkáját végzi. Ez a tiszteletdíj, a nyugdíjba beszámítódik; *de megvonható, míhelyt az igazgató nem felel meg feladatának.*

Egy nappal később, december 19-én, a félhivatalos Magyar Nemzet is hírül adja, hogy „immár csak napok választanak el attól, hogy a pénzügyminiszter beadja a kész törvényjavaslatot“. Egyúttal ismerteti a törvényjavaslatnak a tanárookra és tanítókra tartozó intézkedéseit. Adatai általában megegyeznek a B. H. adataival, különbséget csak az igazgatókról mutat ki. Ugyanis szerinte a nagyobb középiskolákban az igazgató jutalomdíja nem 1200, hanem 1600 korona lesz. Egyébként az igazgatók fizetésrendezéséhez azt a kommentárt fűzi, hogy az igazgatás ezentúl megbízás lesz, nem királyi kinevezés, *a melyet tehát vissza is lehet vonni*, ha arra szükség van. „Első pillanatra úgy tetszik, hogy ártalmas lesz a tekintélynek, de a tekintélyt nem az állásnak, hanem a személy jelentőségének kell megadni“.

Jól szemügyre veendő az is, a mit a félhivatalos *a helyettes tanári évek beszámításáról* hirdetett. E szerint: „Az oklevéllel eltöltött helyettesi évek egy részét is be fogják számítani, még pedig a következő elv szerint: a helyettesi évek számából egyet levonnak (ennyire kötelezhető a törvény értelmében mindenki); a magasabb szám *felét* pedig beszámítják“.

Végül ideiglatjuk a vallás és közoktatási miniszternek a Tanítók Országos Bizottsága előtt tett nyilatkozatát, a melyben a tanítói és tanári fizetések új rendezésének *elvi* fontosságát a következőleg méltatja: „Nagy vívmánynak tartja, — s ennek keresztüvitelére büszke — hogy *a tanítói és tanári állás függetlenségét* akként fogja biztosítani az új törvény, hogy az előlépés minden kormánybefolyástól ment lesz“.

Az elemi iskolai tanítók fizetését, a Budapesti Hírlap és Magyar Nemzet szerint az új törvény újólág a következőleg állapította meg:

A *segédtanító* 500 frt = 1000 korona fizetéssel és megfelelő lakbérrel lép szolgálatba. Öt évi szolgálat után lesz rendes tanítóvá s akkor fizetése 700 frtra = 1400 koronára emelkedik. Emelkedésének további táblázata a következő:

10 év után	750	frt	=	1500	korona.
15 " "	800	"	=	1600	"
20 " "	850	"	=	1700	"
25 " "	900	"	=	1800	"
30 " "	1000	"	=	2000	"

Az utolsó fokozatban 200 korona az emelkedés.

Az elemi iskolai *igazgatók tiszteletdíja* három-öt tanítóval bíró iskolánál 400 korona; hat és több tanítóval rendelkező iskolánál 600 korona.

December 20-án azt a sajnos hírt hozták a lapok, hogy a kormány nem terjeszthette elő az ígért ülésen a törvényjavaslatot, mert a pénzügyminiszter csak 20-án viheti a törvényjavaslatot Bécsbe a király előleges jóváhagyását kinyerni. Azonban ebből sem lett semmi. Mint az égből lecsapó villám, úgy hatott az a hír, a melyet a december 23-iki lapok hoztak. A minisztertanácsban a szakminiszterek új kívánalmakkal állottak elő, a melyeket lehetetlen volt figyelembe nem venni. Új számításokat kellett a pénzügyminisztériumban végezni. Ezért a kormány sem a karácsony előtti, sem az utáni formai képviselőházi ülésen nem terjeszthette elő a törvényjavaslatot. Legjobb esetben csak január vége felé kerül a ház asztalára a törvényjavaslat. Azonban a tanítók és tanárok fizetése ügyében „a pénzügyminisztérium és a közoktatási minisztérium megállapodott.“ (Egyetértés december 23.) A kormány arra nézve nem egyezett meg, hogy a tisztviselők számára megszavazott 3 millió koronát november vagy december havától számítsák-e (Magyar Világ).

Ismét visszaestünk tehát a sötét bizonytalanságba. Isten tudja, meddig tart még ez az izgató, csúfos játék a magyar állami tisztviselők fizetése ügyével.

A részletekhez bajos szólni, mert kérdés, hogy a minisztertanács nem forgatta-e fel a közölt megállapodásokat; hogy a törvény nem fogja-e még ezeknél is kisebbre összezsugorítani a fizetéseket. De még a közölt tervek szerint is *csalódtunk*, mert a régibb közlések 5800 korona maximális fizetéssel biztattak bennünket. Attól tartunk, hogy a végeredmény 5600 korona sem lesz.

Az igazgatókat is azzal biztatták, hogy a „tiszteletdíjak“ az igazgatói szolgálati évek száma szerint emelkedni fog. Most már erről sincs szó, hanem behozták a nagy és kis igazgatók intézményét. Sőt kimondják, hogy az igazgatótól bármikor megvonható a megbízás, s ezzel a tiszteletdíj is. Ezzel az intézkedéssel a törvény *oly függő helyzetbe hozza az igazgatókat a kormánytól, a minek káros hatását meg fogják érezni a tanári testületek is.* Ez a terv egyáltalán nem egyeztethető össze a miniszter azon elvével, hogy a tanároknak függetlenségét biztosítja. Vagy pedig *újra kell szabályozni a tanár és igazgató szolgálati viszonyát.* Különben, úgy látszik, az igazgatók nem sok előnnyel kerülnek ki az új fizetésrendezésből, mert a kis igazgatók végleges fizetése mindössze csak 600 koronával lesz több a mainál.

Mi ránk, tanítóképző tanárookra nézve, úgy vélem, életkérdés a segédtanári éveknek a rendes tanári szolgálatba való beszámítása. *Határozottan tiltakozunk azon terv ellen, hogy a segédtanárok szolgálati éveiből*

egyét leüssenek s a megmaradt éveknél is csak a felét számítsák be. Ez a terv illuzóriussá tenné a középiskolai tanárokkal való paritást és sokakra nézve elérhetetlenné még az 5600 koronás végfizetést is. Mert a mi segédtanáraink nagyobb része, a megbízotti éveket is számítva, 7—8 évet tölt segédi minőségben s így egynek-egynek a vesztesége 4—5 év leendő. Ilyen törvény lázongásba hozná a kedélyeket és messze menő mozgalomra kényszerítene bennünket. *Az évek teljes beszámítását kívánjuk.*

Ne bízunk tehát az új fizetési törvényben, hanem tartsuk szárazon puskaporunkat.

I R O D A L O M.

Könyvismertetések.

«**A népnevelői hivatásra való szoktatás módja.**» Az óvó-, tanítóképző-intézetekbe lépő I. osztályú tanulók, óvónők, tanító-nők és tanítók számára írta *Láng Mihály* a lévai áll. tanítóképző igazgatója. A könyvet kiadta Sziklai Henrik cég Eperjesen.

A könyv írója régi ismerőse a hazai tanítóságnak, részint eddigi értékes könyvei, részint a tanügyi lapokban sűrűn megjelenő nevelésügyi aktualis cikkei, majd a vidéki és az országos tanító-egyesületek kebelében kifejtett sokoldalú munkásságából. A könyvirót ezen műve megírásában csak úgy, mint eddig a nevelésügy más kérdéseiben a gyakorlatiasság elve s a szinte rajongásig menő hivatásszeretet vezérelte. Ő ki az eleven, tapasztalati, induktív tanítás-nevelésnek a híve, apostola, csak azért adja könyvét a hazai tanító ifjuságnak, illetve tanítóknak kezébe, mert nem mehet lelkesedésével intézetről intézetre, kielégíteni lelkének vágyát, hogy ott mint saját intézetében szívvel, lélekkel, teljes tudása, tapasztalataival cselekvőleg a gyakorlatban mutathassa be a tanítói nevelés közvetlenségét, a mi tényleg fokozatos, alapos csak úgy lehet, ha az ifjunak, kit bármely körülmény is hozott legyen képzőnkbe, lelkét az igaz és általános gyermekszeretettel, a nevelői foglalkozásokkal már az első időben megejtjük s nem telik el nap, hogy egy-egy fokkal ne vinnők őt beljebb a népnevelés eszményi országába.

Ebben Lángnak teljesen igaza van!

Szavaim nem azt jelentik, mintha az új könyv írója önteltséggel azt akarná hirdetni a világnak, hogy ő tudja csak, mint kell valakit igazán tanítóvá nevelni. Hiszen az ma már általános felfogás, hogy nem csak tanultság, de valósággal külön tanítói neveltség kell a tanítónak. A baj megis ott rejlik, hogy képzőink legtöbbje az adott körülmények folytán inkább a teoria terén van még, míg Láng mint igazgató a maga és a gyakorló-iskolai tanító túlterhelésével bár, de az aktív térre lépett, úgy hogy a mit ezen könyvében megírt, előbb intézeténél gyakorlatilag életbe léptette, sőt eredményeit, sikereit is csalhatatlanul látjuk. Hogy emez állításomnak alapját is megismerje a t. olvasó, a részletektől eltekintve csak annyit említek meg, hogy a lévai képzőben a lefolyt tanéven át is

az igazgató s a gyakorló-iskolai tanító vezetése mellett egy-egy I. éves növendék 204 óra, egy-egy II. éves növendék 276 órán részesült előkészítés, gyakorlóiskola-látogatás és megbeszélés címén eme szokatlan tanítói nevelésben.

Tehát Láng igazgató a tényleges eljárásokat írta le könyvében kíváltképpen azért, hogy növendékeinknek a szerzett tapasztalataikat a megbeszélésen túl tudatosabbakká, állandóbbakká tegye; a tanító világnak pedig szolgálatot tegyen a gyakorlatiasabb irányú tanítóképzésünk megismertetésével.

Nem vagyok hivatalos bírálója ez értékes új könyvnek, önkényű vettem hozzá a jogot, mert anyaga első sorban az én munkakörömből van véve; másrészt mert a tanítóképzésben együttes munkálkodásunk tárgyát képezi ezen új könyvben kifejtett szép eszméknek gyakorlati alkalmazása. Minthogy közöttem s Láng igazgató között a hivatalos összeköttetés megszűnt, senki sem vádolhat azzal, hogy bírálatom célja merő kedveskedés, nyájaskodás. Azért bátran mondhatom, hogy a mű megjelenése fontos eseménye pedagógiai irodalmunknak, mert új irányú akar meghonosítani képzőinkben. De ha dicsérem is a művet, a részletekre nem hallgathatom el megjegyzéseimet.

A könyv tartalma a bevezetésen kívül 28 fejezetből áll. A bevezetés tájékoztat a könyv célja, a gyakorlati szoktatás fontossága, szüksége, az alkalmazás módjának rövid vázlatos megismerésében.

A 28 fejezetből álló könyvet én két részre választom, és pedig az első csoportba sorozom azon fejezeteket, melyeknek tudása, alkalmazása nélkül én hivatásszerető óvót, tanítót, nevelőt képzelni sem tudok; másik csoportba veszem amazokat, melyek nemes humanus célból foglalnak helyet a könyvben, de különös tekintetek nélkül nagy általánosságban nem utalhatók a tanító munkakörébe; mert ahhoz hogy eme a gyógypedagógia körébe eső nehezebb feladatokra válakozzék egy-egy tanító, különös és nagyon komoly elhatározás, ritka természeti tulajdonság és igaz alapos szakképzettség kell. Az első csoportba 1—10-ig és 19—28-ig a következő fejezetek sorozvák: A gyermeknevelés célja. A gyermek beírása. A tanuló első megjelenése az óvó és iskolában. A gyermek fogadása. A gyermek köszönése. A tanító és óvó teendője az előszobában. Az óvónő és tanító teendője a gyülekezés idején. Az óvó és népiskolai gyermek imádsága. A gyermek beszéde. A beszédhibák felismerésének és elhárításának módja. A beszédgyakorlat anyaga az óvóban és a népiskolában. A beszédgyakorlat módja az óvóban és a népiskolában. A gyermek mondókája. A gyermek verse. A gyermek meséje. A gyermek dala. A gyermek játéka. A gyermek munkája. A gyermek oszonnája, ebédje. A gyermek elbocsátása

„Mindent a maga helyén és idején!” Ezen elv parancsolja, hogy ha mi nevelővé, tanítóvá akarjuk az ifjút képezni, vigyük a gyermekek körébe jókor s ott a gyermekéletből felsorolt fentebbi részleteket, ezek megismerését, megértését cselekvőleg szemléltessük, így megkedveltsük, utánoztassuk.

Vajjon bármely foglalkozást megkedvelhet-e a gyermekifju addig, míg azt nem ismeri? Vajjon nem fokonyként kell-e minden nehezebb

dolgot ismertetnünk? Vajjon nem köt-e le jobban s késztet utánzásra a tétlen szemléletnél és elméleti tanításnál a cselekvő érzékelés. Ha mindez igaz, akkor a tanítóságra szoktató nevelés első rendű helye, eszköze a gyakorló-i-kola.

Ezért hozza Láng igazgató már az I-ső és II-od éves növendéket annyiszor, a hányszor csak lehet, a gyermekek körébe, ezért teszi, hogy mikor a gyakorló-iskola tanítója a távoli lakása miatt még az iskolában nem lehet, ő félre téve sokszor egyéb dolgát, a kirendelt növendékekkel már ott van, hogy a könyvében leírt tanítói-nevelői ügyességre ezeket cselekvőleg, peldaadólag szoktassa.

Könyvének minden fejezetét azért írta oly remek közvetlenséggel, mert a gyermek lelki életének nincs oly mozzanata, mi az ő figyelmét elkerülhetné; mit a növendék előtt az igaz gyermekszerepet, gyermekismeret érdekében föl nem tárna. Rendre, tisztaságra, pontosságra, illemre, tisztességtudásra, imára, isteni félelemre, igazságra, ártatlanságra, békéségre, jókedelyre, verssel, dallal, mondókával, mesével, játékkal, kézimunkával, tervszerűleg, szoros következetességgel naponként szoktatjuk a növendék szeme előtt a gyermeket. Vajha átmenne e szép sorozata a jó nevelés alaptételeinek Láng igazgató könyve útján a leendő tanítón kívül a szülőkre is, a társadalom kiszámíthatlan erkölcsi hasznára!

Az egyes címek alatt adott nevelői útmutatáson kívül kedves szemelvényeket ad könyvében a gyermekimák, versek, mondókák, mesék, játékok és gyermekmunkákból. Ezekből tisztán látható, hogy a könyv szerzője előtt a 3—6 és 6—12 éves gyermek eszének, szívének nincs egy rejtett zuga, melybe az ő éles, gyakorlott szeme be nem hatolt volna.

A könyvnek második csoportjába a 11—18-ig levő fejezeteket sorozom; és pedig: A népnevelők teendői a síketnémák oktatása érdekében. A vak gyermekekről. A hülye gyermekekről s ezek kapcsán az érzékszervekről, ezek együtt működéséről. Ezek már a gyógypedagógia körébe valók, igaz, az eszményi emberszeretet érzetéből fakadó virágok ezek, melyeknek a társadalmi életbe való átültetése szintén a tanítóvilágra vár, de én, ki hosszú tanítókodásom alatt két ízben foglalkoztam már hülye gyermek tanításával, tapasztalat után mondom, hogy ennek könnyed mérlegelese az ügynek csak hátrányára válik a legtöbbször. E nehéz feladatok a tanítói képzettségen fölül külön tanulmányt és egyéni kiválóságot kívánnak; másrészt saját községében a mai viszonyok között 100 tanító közül 5-nek sincs e nevelésügyi kérdés helyes megoldásához a megkívántató képzettsége. Szerencsés megoldása eme kérdéseknek csak az lehet, ha minden vármegyének a hibás gyermekek tanítása és nevelésére lesz legalább egy iskolája ezen szakokra képesített tanítókkal.

Egyebként érdemes szerző lélektani és testtani oktató tanácsai mellett erős alapkövét teszi le e szerencsétlen embertársaink jövőbeli humanus intézetének, midőn nemesen érző szívet követve ezek jobb sorsát könyvében a hazai tanítóság lelkére köti. Ezek után Láng Mihály igazgatónak a gyermeknevelés és a tanítóképzéshez írt eme kiváló becsű könyvét az óvó-tanítónő, tanítóképzők tanárainak, ifjuságának, óvóknak, tanítóknak és szülőknak, mint jeles útmutatót melegen ajánlom.

A Herbart-Ziller-Rein-féle Didaktikai Elmélet és Gyakorlat.¹⁾ Ismerteti *Krausz Sándor*.

Egy közelebről megjelent könyv viseli ezt a címet. Szerzője tanítóknak és tanítónövendékeknek szánta. S valóban, e könyvnek az elméletét gyakorlati tanítási példákkal is felvilágosító fejtegetéseiből sokat tanulhatnak a néptanítók, valamint az érettebb tanítónövendékek is, sőt mint ilyennek hasznát vehetik a tanítóképzőintézetek módszertanítói is. — Nem lesz tehát fölösleges munka, ha néhány sorban figyelmébe ajánlom a Magyar Tanítóképző olvasóinak.

E könyv keletkezésének a története a következő: Az 1900. év nyarán a vall. közokt. miniszterium néhány tanítóképző-intézeti igazgatót és tanárt küldött volt ki a jénai egyetemmel kapcsolatos pedagógiai szemináriumban tartott nyári pedagógiai tanfolyamra, azzal a kötelezettséggel, hogy tapasztalataikról az itthoni nevelésügyi lapokban tudósításokat tegyenek közzé, hogy így tanulmányaik eredménye nevelésügyünk számára minél gyümölcsözőbbé váljék.

A kiküldött tanítóképző-intézeti igazgatók és tanárok fel is osztották egymás között, hogy ki melyik előadást kiserje különösebb figyelemmel, hogy róla itthon annál hitebb jelentést hozhasson a nyilvánosság elé. Visszatértükkor közölték is ezt a felosztást a Magy. Tk.-ben azzal az elhatározással kapcsolatosan, hogy az ígért jelentések u. o. fognak napvilágot látni.

Miért, miért nem, e felvilágosító jelentések közül csupán kettő jelent meg: egyik a *Pethes Jánosé*, mely a *fiziológiáról* szól s mely két évig folyt a M. Tanítóképzőben, de ez nem a hallott előadások ismertetése, hanem dr. Verworm professzor általános fiziológiájának kivonatolása; a másik *Krausz Sándor* kolozsvári tképző-intézeti tanaré, a ki a fentirt cím alatt könyv alakjában adta közre a magára vállalt munkát, a Rein fele didaktikai elmélet ismertetését, sőt hogy pótolja egyik kiküldött társának a mulasztását, megtoldotta ezt a gyakorlati tanítások ismertetésével is. Ennek folytán könyvvé nőtt ismertetése a jénai pedagógiai szemináriumban hirdetett oktatási elméletnek és az azt megvalósító gyakorlati tanításoknak teljes képét nyújtja.

Abban a Krausz ismertetése is megegyezik a Pethesével, hogy ő sem csupán azt nyújtja, a mit a kurzuson hallott és látott, hanem kibővítette azt az ide vonatkozó legközelebbi forrásokból (Rein kis pedagógikája, Encyklopédiája; a szeminárium népiskolájának értesítői és részletes tanterve I—VIII. Schuljahr stb.) és ezekből alkotta meg azt a képet, melyet könyve a Herbart és Ziller-féle oktatási rendszerről nyújt, bemutatván azt úgy, a mikép azt Rein a jénai pedagógiai szemináriumban megvalósította.

Már itt meg kell jegyeznem, hogy ez a kép eléggé sikerült és így a Krausz könyve sok hasznára lehet népoktatás-ügyünknek. Ugyanis belőle nemcsak a híres Herbart-féle nevelési illetőleg oktatási rendszerről nyer tájékozást a magyar tanítótság (hiszen e rendszert, hol öntudatlanul,

¹⁾ Megjelent a *Népnevelők Könyvtára* 13—14. füzetében Lampel Róbert kiadásában, ára 2 korona.

hol tudatosan többé-kevésbé majdnem mindnyájan követjük), hanem azt is láthatja, mikép foly ennek alapján a népiskolai tanítás a pedagógusok klasszikus földjén. a nagy Németországban. És a miénknek összehasonlítása az ottanival semmi esetre sem lesz haszontalan munka, hanem gyümölcsöző úgy a neveléstani elméleti ismeretek tisztulására nézve, mint a gyakorlati tanításban való eljárási mód biztosabbá és világosabbá tétele érdekében.

S hogy ez minél fokozatosabb mértékben történhessék, arról gondoskodik Krausz könyvének a bevezetése, melyben kellő szakavatottsággal nyújtott felvilágosításokat találunk a *Fena*-ban követett Herbart-Ziller-Rein-féle oktatási rendszer hibáiról és a jó oldalairól egyaránt.

Tudom, hogy e könyv elméleti részének két legérdekesebb fejezete: *A tanterv elmélete* és *A tanítási eljárás elmélete* ismerete már a Magy. Tképző olvasói előtt, minthogy az 1901 iki évfolyam számaiban megjelent, s hogy e két fejezet ismerete az eddig általában mondottakkal együtt elég lehetne arra, hogy az olvasók figyelmét a könyv iránt felkeltse, mégis a könyv érdekében is, de azért is, hogy ismertetésem kerek egészet képezzen, folytatom ismertetésemet. Szükségesnek látom ugyanis, hogy a könyv tartalmáról egy összefüggő (bár rövid) áttekintést nyújtsak kiegészítésül az eddigi általános megjegyzéseknek.

A könyv a 14 lapra terjedő bevezetéssel kezdődik, melyben Krausz felvilágosítja olvasóit, hogy könyvében a Herbart-féle didaktikai elméletet és gyakorlatot úgy mutatja be, a mint Rein azt a jénai szemináriumában hirdeti és megvalósítja. Arra nem tér ki, hogy Herbarték eredeti rendszerétől miben különbözik ez a Rein-féle rendszer, hanem csupán jó oldalait és gyöngéit mutatja ki. *Gyöngéi*: hogy deduktív alapon épülven fel, a nevelés tényezői közül némelyiket, pl. a társadalmat, nem veszi kellőképp számba; hogy felekezeti alapon akarja szervezni az iskolákat; hogy a nevelés célját csupán az erkölcsstan alapján állapítja meg, de nem a mostani pozitív gondolkozásnak megfelelő evolúciós ethika alapján, hanem a metafizikai abszolút ethika alapján stb. — *Fő oldalai*: hogy a szülőföldi tanítási anyagot teszi a tanítandók középpontjává és erre vonatkoztatja a többi tanítási tárgyakat; hogy az össze tanítási anyagot egy nagy *«gondolategészszé»* foglalja össze; hogy a tanításnak, a lélek működéseinek megfelelő formális fokozatait pontosan megállapítja. — Vegül megjegyzi, hogy az a sajátos jelenség vehető észre, hogy míg ez a rendszer gyakorlati megvalósulásában egészen modernné fejlődött a Rein hatása folytán, addig elméleti alapjában sok tekintetben elavult. És így kérdés, hogy képes lesz-e az utóbbi tekintetben is alkalmazkodni és a modern lélektan és sociologia követelményei szerint megújodni?

Nézetem szerint erre a kérdésre megvan a felelet az eléje tett megjegyzésben, a melyből önként következik, hogy a Reinék pedagógiai rendszere máris kénytelen volt sok tekintetben szakítani eredeti elméleti alapjával és így csak a nagy vonásokban mutatja a Herbart rendszerét s nem sok idő múlva úgy céljában, mint eszközeiben alkalmazkodni fog az emberi szellem újabbirányú fejlődéséhez, kisebb-nagyobb változtatások után lesz belőle *positív pedagógia*. Hiszen máris annyi változtatást birt

el, hogy semmi kétség sincs abban, hogy több rendbeli újabb változtatásokat is el ne bírna.

Ugyanis van a Herbart rendszerének néhány elvülhetlen alaptétele, pl. az, hogy a nevelés és tanítás egyazon művelet és így e kettő el nem választható egymástól (lehetetlent akar tehát, a ki csak a tanítást akarja az iskola kötelességévé tenni); továbbá, hogy az érdeklődés a tanításnak (és így a nevelésnek is) elengedhetlen feltétele. Vizsgáljuk meg e tételek közül pl. az utóbbit az újabb lélektan tanítása alapján, s mit találunk? Azt, hogy a szoros értelemben vett tanítás a pusztán értelmi képzésnek is csak egyik eszköze s nem az egyedüli eszköze, mert az értelem fejlődésének a gyermek spontán tevékenysége, önkénytelen megfigyelése, kísérletezése még fontosabb tényezője, mint maga a tanítás. Érthetővé teszi ezt az újabb lélektan azon tétele, hogy az értelmi funkciók központja, az apperceptio maga is bizonyos fokig akarati működés. Az *érdeklődés* pedig semmi más, mint önkénytelen figyelem, mely nélkül meg nem indulhat az apperceptio s melynek ügyes felhasználása nélkül nem lehet igazi tanítás. A régi s ma is kelleténél jobban divatozó memorizáló tanítási módnak épen az a hibája, hogy a megismerést tisztán passzív folyamatnak tekintette és tekinti, abban a hitben, hogy a képzetek mennyiségétől függ a tudás mekkorasága (tantum scimus, quantum in memoria tenemus). Tehát a léleknek önkénytelen tevékenységet, érdeklődést kell a tanításnak felhasználnia, működésbe indítania, először öntudatlan működésre, hogy majd aztán tudatos érdeklődés fejlődjék ki belőle. Így fejlődik ki az érdeklődés képessége, a mi minden tanult ember fő kriteriuma, a mint Herbart mondja.

A könyvnek a tulajdonképpeni része a nevelés fontosságát hangoztató cikkel kezdődik, mi csak a rendszer teljessége kedvéért lehet benne, hiszen olyant vitat, a mit nem tagad senki. E cikk a nevelés és oktatás szükséges voltát megállapítván, a következő az oktatás fő eszközeinek, az iskoláknak a szervezetéről szól és a társadalom három osztályának megfelelőleg 3 foku iskolát különböztet meg, u. m. népiskolát, középiskolákat és felsőbb iskolákat, melyek nevelőiskolák a szakiskolákkal szemben, melyek csak mellékesen azok. (Hogy miért felelne meg a társadalom 3 osztályának a nevelő iskolák 3 foka, azt bajos megérteni, hiszen mindenki a népiskolán kezd s úgy járja végig a többit is). Következik aztán az iskolák közigazgatásáról szóló fejezetes (3. cikk). E szerint az iskolákhoz legközvetlenebb joga a családoknak van, de ezeknek felekezetek szerint kell iskolaközségekké szervezkedniök. Az iskolák tantervében és tanítóinak gondolkozásában az egyház irányadó szerepének kell érvényesülnie. Az államot csak a főfelügyelet joga illeti meg az iskolák igazgatásában. A tanítóképzés ideáljaként azt a nálunk is sokaktól kívánt módot említi e cikk, hogy a preprandiak csak a szoros értelemben vett szakképzést nyujtsak, az általános képzést bízzák a reáliskolákra vagy más hasonló iskolákra.

A 4 ik cikk a módszernek, mint a nevelőoktatás eszközének mivoltáról és szükségességéről szól, mire következik egy új fejezet, mely a nevelőoktatás célját fejt ki. A következő fejezet a tanterv elmélete című

már ismeretes cikket, az erre következő meg a tanítás elméletéről szóló szintén ismeretes fejtegetéseket foglalja magában.

Aztán a 95. lapon következik a mintaleckék bemutatása, rájuk vonatkozó módszertani megjegyzésektől kísérvé. A könyvnek közel felét a 175. lapig ezek foglalják el. A tanítóra nézve ezek teszik a könyvnek az értékebb részét, nemcsak azért, mert hol negative, hol másképp sok gyakorlati tanulságot nyújtanak, hanem azért is, hogy a rendesen nagyon is elméleti elméletet könnyebben megérthetővé teszik.

Hogy az ismertetésben szerző kellő sikerrel válogatta és állította össze az adatokat, azt már említettem. Még csak előadásáról akarok röviden szólani. E könyv stílusa, habár kevés elevenséggel, színnel dicsekedhetik, mégis mindvégig világos és eléggé magyaros. Azonban elvéve fordulnak elő benne olyan helytelen kifejezések is, a melyektől helyén való lesz alkalom adtán megszabadítani ezt a könyvet. Ime néhány: — „ez a pedagógiai rendszer elég *életerős*“ (életre való). 14. lap. „Ezek a tantárgyak minden nevelőiskola tantervében legyenek!“ 45. lap. „Hogyan találjuk az ált. elvi alapot a tanterv számára, hogy minden iskolának megfeleljen?“ 44. lap. „Sok időt *venne igénybe*“ (sok időbe kerülne) 161. lap. — „*soká* kellene számlálnunk.“ (sokáig). U. o. — „A király *gondviselése*“. Henrik *gondviselése* (előrelátása, gondoskodása). 166. lap. stb. Ezek azonban ritkáknak mondhatók és így kevésbé rontják meg az előadás általános jó hatását.

Kolumbán Samu.

Zsoltárok és dicséretok. (Ev. ref. egyházi énekkarok, tanítóképző-intézetek és a középiskolák felső osztályai számára férfikarra átdolgozta *Sarudy Ottó*, tanítóképző-intézeti tanár. I. füzet. Ára 1 korona. Budapest 1902. Kókai Lajos kiadása.)

Jelzett cím alatt a legközelebb egy derék munkácska hagyta el a sajtót, mely a tanítóképzőkben jó szolgálat teljesítésére van hivatva. Az egyházi zenét ugyanis az állami képzőkben is tanítjuk. Mig azonban a római katolikusok egyházi zene óráin a szertartásos énekek, a Gregorián dallamok kellő begyakorlása után alig marad csak kevés idő arra, hogy egyházi népénekeket karban is betaníthassunk: az ev. ref. egyházi énektanításban megfordítva, a ritkábban használt dallamok is már az iskolai év első hónapjaiban begyakorolhatók; az idő nagyobb része aztán — miként tudomásom szerint több képzőkben tényleg történik — az énekeknek karban való betanítására fordítható. E módon a növendékek nemcsak az egyházi dallamok izlésesebb előadásmódjával ismerkednek meg, hanem a népénekkarok szervezéséhez és különösen vezetéséhez szükséges jártasságot is megszerezhetik, mert éppen ez órákon kínálkozik a legjobb mód és alkalom, hogy az arra való növendékeknek tért adjunk a karvezetés gyakorlására. E célra kiválóan alkalmas *Sarudy* kartársunk műve, melyben 45 zsoltár és dicséret van férfikarra egyszerű homophon stýlben, úgy összhangosítás, mint szólamvezetés tekintetében általán sikerülten földolgozva. Az eredetileg szabad rhythmusu dallamoknak ütemekre osztásában *Sarudy*, eltérve a német auftaktusos átírástól, a helyes útát követte; a szólamok hangterjedelmét pedig, a még rész-

ben fejlődésben levő növendékek hangképességéhez szigoruan és következetesen alkalmazkodva állapította meg.

Részemről kívánatosnak tartom, hogy átdolgozó a következő füzetben polyphon stylú, Bach modorában átirjt énekeket is adjon.

A könyv ára és kiállítása a követelőbb igényeket is kielégíti; ajánlom azoknak, kiket illet, szives figyelmébe.

Hodossy Béla.

Ezüst hárfa. Daloskönyv iskolai használatra. Szerkesztette *Erődi Ernő*. Két kötet. Budapest, 1902. Lampel R. (Wodianer F. és fiai) kiadása. I. kötet ára 1 korona 60 fillér. II. kötet ára 3 korona 50 fillér.

A tanítóképző-intézetnek fontos tárgya az ének és zene. Szükséges, hogy a tanító növendék ne csak magát a könyvet tanulja, hanem ismerje a szakba vágó irodalom nevezetesebb termékeit is. Ez az irodalom eddigelő, fájdalom, nem nagyon gazdag. Az irodalom maga is mutatja azt a jelenséget, a mit maga a tanítás: mily ritkán egyesül a kellő zenei szakismeret kellő pedagógiai képzettséggel. Vannak kitünőségek, a zene terén, a kik azonban nem eléggé pedagógusok, s vannak igen jeles pedagógusok, a kiket azonban a zenei szakférflak nem hajlandók zenei szaktekin-télykül elfogadni.

Erődi Ernő daloskönyve főleg azért érdekelheti a tanítóképzőt, mert ebben a munkájában is, mint egyéb könyveiben a pedagógus dominál. Ilyen teljes és tisztán pedagógiai célzatú dalgyűjtemény még nem jelent meg magyarul. A két kötet 427 karéneket tartalmaz. Az első kötetben egy- és kétszólamú, a második kötetben pedig két-, három- és négy-szólamú dalok vannak. A két- és háromszólamú dalok vannak legnagyobb számmal. Kétszólamú van az első kötetben 133, a másodikban 113, háromszólamú van 130.

A legjelesebb szerzők vannak képviselve. A nagy klasszikusok Beethoven, Mozart, Schubert, Haydu stb. mellett a mai magyar szerzőkig mindenkit képviselve találunk. Bemutatja az összes európai nemzetek himnuszait és népdalait. Vannak szerzők, kik kizárólag e gyűjtemény számára írtak vagy átirjtak egy-egy dalt. Ilyenek: Bátori Lajos, Beleznay Antal, Erődi Ernő, Gaál Ferenc, Hegyi Béla, Káldy Gyula, Kun László, Major I. Gyula, Szentgály Gyula, Szögedi Endre, Tihányi Ágost és mások. A szövegekre is nagy gondot fordított Erődi. A külföldi szerzemények rossz szövegeit kijavíttatta vagy újra fordíttatta jeles tanár-emberekkel, kik maguk is írók.

A dalok tartalom szerint vannak csoportosítva. Hat fejezetre oszlik könyve, s mindegyik fejezet élén díszes címkép van, melyet Tóke Andor rajztanár rajzolt. A hat fejezet a következő: I. Isten. II. Király és haza. III. Élet. IV. Katona dalok. V. Népdalok. VI. Torna-dalok és indulók. Az iskolai élet minden fázisára bőven talál a tanár dalokat e két kötetben.

A kiállítás is igen szép, sőt fényes. Az Eberle és társánál készült hangjegymetszés oly szép, hogy tankönyvben valósággal luxusnak mondható.

Szóval a könyv minden tekintetben megérdemli a tanárok érdeklődését, s örvendetes jele zenei irodalmunk fölvirágzásának.

W. Ö.

A Magyar Lant. A magyar hazafias lyra és zene történeti fejlődése Arany László és egyéb forrásművek nyomán írta: *Körösi Henrik*. Zenéjét összeállította, magánhangokra, vegyes és férfikarra és zongorára átírta: *Sztojanovits Jenő*.

A Uránia tudományos színház műsor darabja a Lampel Róbert cég kiadásában megjelent iskolai és magánhasználatra.

Nem kételkedem benne, hogy mint színházi szórakoztató darab, diszletekkel, jelmezekkel, megtette hatását, s az egymás után lepergő számok kellemes benyomást keltettek, de az iskolában más szempontok az irányadók, más a cél, melyet elérni, más a szükséglet, melyet ki kell elégíteni, tehát a kritikának is más a feladata. Iskolai használatra csak azt és olyat kell adni, a mi minden tekintetben kifogástalan, korrekt munka, a legkényesebb igényeket is kielégíti abban a keretben, melyet ki akar tölteni, a tanulóknak mintát kell szolgáltatni, nem szabad megengedni, hogy hibák kerüljenek szeme elé.

Már most, ha a fent nevezett művet ebből a szempontból mérlegeljük, ki kell mondanunk, hogy nem üti meg a mértéket minden tekintetben, mert több szám zenei kidolgozás tekintetében pongyola; értem pedig a pongyolaságot a gyakori hibás szólamvezetésre, mely egyaránt bántja zenészsember szemét és fülét.

Az anyag elég jól van összeválogatva, ámbár nem tudom, hogyan fér el a hazafias lyra kalapja alatt a Cserebogár, A kinek nincs szeretője, Bihari nótája, mert a Cserebogár igaz, örökké szép marad, de semmi köze sincs a hazafias érzéshez; ettől eltekintve, van sok nagyon szép terméke a régi magyar zenének, de nem hallgathatom el, miszerint épen-séggel nem látom át, mi szükség volt a Regős ének a csodaszarvasról című szerencsétlen zenei bárgyuságot felvenni, melyben a magyarosság-nak még csak irmagja sincs meg, a szövege pedig annyiban csodás, hogy a csodaszarvas elő sem fordul benne, de emlegetik benne Szent István királyunkat, a mi egy pogánykori költői kincstől, a minék a szöveg-író állítja, elég szép és követni való tolerancia.

A mi a hibás szólamvezetést illeti, utalok a 2, 13, 21a, 21c számú karokra, hol részint a basszus és az alt, részint a szoprán és a tenor képeznek meg nem engedhető nyolcad meneteket; reméljük, hogy egy netaláni újabb kiadásban ezek nem fognak többé előfordulni. A mű kiállítása szép, a nyomás tiszta, éles, eltekintve néhány könnyen kijavítható sajtóhibától, kifogástalan, csupán a Vezérkönyv 5 koronás árát találjuk igen magasnak, minthogy az egész csak 59 lap terjedelmű.

Szente Pál.

EGYESÜLETI ÉLET.

Választmányi ülések jegyzőkönyvei.

I. Jegyzőkönyv.

Felvétetett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1902. évi június hó 9-én tartott ülésén.

Jelen vannak *dr. Kovács János* elnöklete alatt: *Katonáné Thuránszky Irén*, *György Aladár*, *Bittenbinder Miklós*, *Nagy László*, *Horvay Ede*, *Miklós Gergely*, *Lubinszky Emilia*, *Héger Lujza*, *Eitner M.*, *Sztankó Béla*, utóbbi jegyző.

1. Elnök az ülést megnyitván, jelenti, hogy választmányunk egyik nagyérdemű tagját, *Radó Vilmost*. Ő Felsege igazgatói címmel tüntette ki. — A választmány a megérdemelt kitüntetés feletti őszinte örömeinek — legjobb kívánatai mellett — jegyzőkönyileg ad kifejezést.

2. *Sztankó Béla* főtitkár a következő jelentéseket teszi:

a) Az elnökség által a közgyűlési tárgyak előadóiul a következő tagtársak kérettek fel: *Mócsy Antal* volt alelnök feletti emlékbeszéd megtartására: *Dreisziger Ferenc*; „A gyermekpsychologia helye a tanítók szakszerű kiképzésében“ c. tételre: *Pethes Ferenc*; a gyakorló iskola szervezete és a gyakorlati kiképzésről szóló tétel előadására: *Desső Lajos*; a tanítóképesítő vizsgálatok tagozódására vonatkozó választmányi javaslatok előterjesztésére: *Mohar József*. A felkért előadók mindenike készséggel elvállalta az előadói tisztet. Az indítványok tárgyában az előértekezlet lesz hivatva határozni.

Helyeslőleg vétetik tudomásul.

b) A m. tud. Akadémia gondnoki hivatala a közgyűlés megtartására az Akadémia üléstermét átengedni szives volt.

Köszönettel tudomásul vétetik.

c) A Népszínház igazgatósága f. é. június hó tartamára Egyesületünk elnökségének kedvezményes jegyek váltására jogosító igazolványokat bocsájtott rendelkezésére.

Tudomásul vétetik.

d) *Lusztig Emilia* tanítónő (Budapest) belépését jelentette.

A választmány örömmel igatja jelentkezőt rendszeres tagjai sorába.

3. Következik a „Tanítóképesítő vizsgálatok tagozódása“ c. tétel folytatolagos tárgyalása.

A részletes tárgyalás során:

12. §. gyanánt elfogadtatik a javaslat 10. pontja, oly megjegyzéssel, hogy szakvizsgálat minden évben és minden képzőben tartassék.

13. §. gyanánt a javaslat 11. pontja elfogadtatik.

A 14. §-nál *Bittenbinder Miklós* és *Sztankó Béla* szólalnak fel; határozatilag kimondatik, hogy a szakvizsgálaton írásbeli dolgozatul egy a népisk. nevelés, vagy a módszertan körébe eső tárgyról készített tanulmány (házi dolgozat) bemutatása követeltessék.

A 15. §-nál György Aladár, Nagy László, Katonáné Thuránszky Irén felszólalására a népiskolai *tananyag* a javaslatból töröltetett.

A 16. §-nál kimondatott, hogy a tanítási lecke úgy választandó meg, hogy a jelölteknek a szemléltetési eszközök használatában való ügyessége kitűnjék.

A 17. §-nál felszólaltak Kovács János, György Aladár, Nagy László, Sztankó Béla, Horvay Ede. A szakvizsgálat által szerzett jogosítványok közül töröltetett a polg. isk. tanítói képzőbe s a tud. egyetem bölcs. fakultására való felvétel (l. a. 11. §.). Előadó e jogosítványt külön véleményként fenntartja. De viszont kimondatott, hogy az orsz. tanítói nyugdíj-intézetbe csak az legyen felvehető, ki az alap- és szakvizsgálat alapján a tanítói oklevelet megszerezte.

18. §. gyanánt a választmány, Sztankó Béla indítványára, új szakaszt igtat be, melyben kimondatik, hogy *úgy az alapvizsgálat, mint a szakvizsgálat nyelve az egész országban a magyar.*

A gyakorlati évről szóló új szakaszban 1. §. gyanánt a javaslat 4. pontja elfogadtatik.

2. §. gyanánt a választmány elfogadja a javaslat 5. pontját oly megjegyzéssel, hogy a gyakorlati év a tanítóképző gyakorló iskolájában is el legyen tölthető.

3. §. gyanánt a javaslat 1—3. pontjában foglalt javaslatokat módosítva a következő határozatot igtatja be:

A kik a tanítói alapvizsgálati bizonyítványt megszerezték, az elemi népiskolákban ideiglenesen mint önálló tanítók is (segéd-, helyettes-, kiegészítő, óraadó stb.) alkalmazhatók. Ehhez képest a népiskolai tanítók alkalmazásában szigorúan keresztülviendő azon elv, hogy a segédtanítói állások csak ideiglenesek lehetnek. Az ily állások betöltésének módja a próbaévesek alkalmazásának megkönnyítése céljából szabályozandó.

Az önálló állásra alkalmazott próbaéves tanító működését az illetékes tanfelügyelő vagy valamely külön megbízott rendes tanító különös figyelemmel kíséri.

4. §. gyanánt elfogadja a javaslat 6. pontját, oly módosítással, hogy az alapvizsgálat érvényben maradása mellett a 3 év alatt szakvizsgálatra nem jelentkezők szakvizsgálatra való jogosultságukat elvesztik.

A javaslat 7. pontja töröltetett, illetőleg beigtattatott a szakvizsgálatról szóló rész 17. pontjába.

Ezzel a tárgyalás véget érven, elnök a választmány legmelegebb köszönetét tolmácsolja Nagy Lászlónak, ki e tételnek a választmányban kezdettől fogva buzgó, lelkes előadója volt: a maga részéről pedig köszönetét fejezi ki a választmánynak e kérdésben folytatott beható és tartalmas vitáiért.

A választmány megbízza Nagy László előadót s Sztankó Béla főtitkárt, hogy a hozott határozatok figyelembe vételével az előadói javaslat szövegét véglegesen állapítsák meg s azt mint a választmány javaslatát a közgyűlés elé terjesztendő javaslatok során tegyék közzé.

K. m. f.

Jegyzette: *Sztankó Béla,*
főtitkár.

II. Jegyzőkönyv.

Felvétellett a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete választmányának 1902. évi október hó 22-én tartott ülésén.

Jelen vannak *dr. Kovács* János elnöklete alatt: *Csepreghy* Endre (Félegyháza), *dr. Baló* József, *Bittenbinder* Miklós, *György* Aladár, *Horvay* Ede, *Farkas* Sándor, *Snasel* Ferenc, *Miklós* Gergely, *Sztankó* Béla, *Gerencsér* István, *Nagy* László, *Németh* Sándor.

1. Elnök az ülést megnyitván, üdvözlí a választmányt az ez isk. évi első ülése alkalmából.

2. Szomorúan jelenti, hogy Király Pál, az áll. polg. isk. tanítóképző nagyérdemű tanára s egyesületünknek is sok éven át tagja, elhunyt. Ugyancsak elhunyt Molnár László is, ki szintén tagja volt egyesületünknek.

A választmány az elhunytak feletti részvétét jegyzőkönyvileg megörökíteni határozza.

3. Főtitkár jelenti:

a) a nagymélt. Miniszter úr egyesületünknek ez évre is 1600 kor. segélyt adni kegyeskedett.

Örvendetes tudomású szolgál s a választmány hálás köszönetének jegyzőkönyvileg ad kifejezést.

b) Az egyesületbe való belépésre jelentkeztek: *Folenta* Lajos (tk. tanárjelölt, Budapest), *Keszler* Károly (tk. s. tanár, Temesvár), *Strauch* Gyula (tk. tanár, Igló). Kilépését jelentette *Piller* György (áll. tanítónőképző int. tanár, Szabadka).

A választmány örömmel igtatja a jelentkezteteket rendes tagjai sorába. A kilépés hatálya 1904. év végével állapittatik meg.

c) A budapesti II. ker. áll. tanítónőképző tanárkarának felszólítása egybehangzott az elnökség azon szándékával, hogy a napirenden levő fizetésügyi kérdések felmerülése alkalmából e célból választmányi ülés hívassék egybe s így ezen egyedüli ülésnek feladata a fizetésrendezés kérdésével foglalkozni s épp ezért a munkaprogramm megállapítása, mely az első választmányi ülésnek szokott tárgya lenni, csak a jövő ülésen kerül tárgyalás alá.

Helyeslő tudomásul szolgál.

4. Következik a fizetésügy tárgyalása.

Az elnökség ez ügyet előzetesen tanulmányozván, propozíciót is készített, hogy ez által a tanácskozást megkönnyítse. Elnök erre vonatkozó előterjesztése a következő:

Az új *rendszer*, melyet a tanárok általában kérnek, hátrányosabb, mint a mostani; mert míg most a fokozatokban egyenlően osztatik be a tanári status, addig a korpótlékos rendszer szerint az alsóbb fokokon mindig több tanár lesz, mint a felsőkön. A tanárok azonban készek saját anyagi előnyük rovására is lemondani a mostani rangsoros rendszerről.

Annnyival inkább megkivánhatják, hogy az államkincstárra előnyös új rendszerben fizetésük ugyanazon keretek között maradjon, mint a melyben a jelenlegi rendszer szerint van. Ezen kereteknek a tervezett fizetésemelés szerinti értéke szabja meg a tanárok fölemelt fizetésének

határait. Ez így megállapíttatván, következik az új rendszerre való átterés olyan módon, hogy alsó és felső határ közötti különbözet egyenlő korpótlékokra beosztva a szolgálati idő arányában növelje a tanárfizetést.

A jelenlegi rendszer szerinti határértékek a következők:

a) tanárookra a IX. fiz. oszt. 2. fokozata a kezdőfizetés; a végső $4\frac{1}{6}\%$ -kal marad a VII. fiz. oszt. 1. fok. alatt.

Ezen határok számértékei a lapokban közölt új skála szerint a tanárookra 2900 kor. kezdő, 5750 kor. végső, az igazgatókra 3600 kor. kezdő és 7733 kor. végső fizetés. E határértékeken belül egyforma korpótlékok állapítandók meg; ezt illetőleg, hogy az emelkedés 4 vagy 5 évenként történjék-e, az másodrendű kérdés.

Indokolt volna, hogy az igazgatók és tanárok korpótlékai egyenlők legyenek s a különbözet a kettő között fix összegű igazgatósági pótlékban fejeztessék ki, melynek összegét megkapjuk, ha a tanárok és igazgatók által élvezett, tehát összefizetés különbözetét a szolgálati évekkal elosztjuk.

Majd Sztankó Béla főtitkár a segédtanárookra, gyakorlóiskolai tanítókra, a XI. fiz. osztályba sorozott többi alkalmazottakra és a tanítónőkre nézve tesz javaslatot.

A segédtanárok az új skála szerinti X. fiz. osztály 3. fokán megállapított 2000 korona fizetéssel lennének kinevezendők, 3 év múlva rendes tanárrá léptetendők elő, de segédtanári éveik a rendes tanárok részére megállapítandó korpótlékok kiszabásánál beszámítandók lennének.

A gyakorlóiskolai tanító a X. fiz. oszt. 3. fokának megfelelő 2000 kor. fizetéssel lenne kinevezendő s a korpótlékokat illetőleg a tanárokkal egyforma szempont szerint lenne elbírálandó.

A tanítónők fizetése a férfi tanerőkkel teljesen azonos szempontok szerint, azonos mérték szerint lenne megállapítandó.

A jelenlegi XI. fiz. osztálybeli többi alkalmazottakra nézve óhajtható lenne a XI. fiz. osztály teljes megszüntetése s rájuk nézve is igazságosabb, méltányosabb szempontok szerint lenne a fizetés megállapítandó.

Az elnökség előterjesztését hosszas és élénk vita követte, melyben a jelenvoltak mindegyike résztvett.

A választmány az elnökség előterjesztését elfogadván, azt a fizetésrendezés ügyében saját álláspontja gyanánt kimondja s megbízza az elnökséget, hogy ilyen értelemben tegyen felterjesztést a nm. Miniszter úrhoz.

K. m. f.

Jegyezte: *Németh Sándor*,

titkár.

VEGYESEK.

Karácsonyi előléptetések. A vallás- és közoktatásügyi miniszter kinevezte: *Boga Károly* dévai állami elemi tanítóképző-intézeti igazgatót a VII. fizetési osztály 3. fokozatába;

Zoltai Máttyás és *Nagy Károly* aradi állami elemi tanító-, *Beér Ferenc* eperjesi állami elemi tanítónő-, *Farkas Sándor* budapesti I. ker. állami elemi

tanító- és *Palágyi Lajos* budapesti II. ker. állami elemi tanítónőképző-intézet rendes tanárokat a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába;

Horváth Adolf János lévai, *Elekes Lajos* temesvári, *Répay Dániel* kolozsvári és *Kuszailla Péter* dévai állami elemi tanítóképző-intézeti segédtanárokat a IX. fizetési osztály 2. fokozatába *rendes tanárokká*;

Nyakas József kolozsvári, *Duschek Ernő* lévai állami elemi tanítóképző-intézeti megbízott segéd, illetőleg zenetanárt és *Szente Pál* budapesti II. ker. állami elemi tanítónőképző-intézeti óraadó tanárt a X. fizetési osztály 3. fokozatába segédtanárokká.

Továbbá *előléptette*: *Bodor Miklóst*, az igazgatói teendők végzésével megbízott sepsiszentgyörgyi állami elemi tanítónőképző-intézeti rendes tanárt a VIII. fizetési osztály 3. fokozatából a 2. fokozatba;

Boér Gergely kolozsvári, *Wagner János* aradi állami elemi tanító- és *Slajchó Mihály* eperjesi állami elemi tanítónőképző-intézeti rendes tanárokat a IX. fizetési osztály 2. fokozatából az 1. fokozatba;

Saruly Ottó pápai, *Rónai Sándor* temesvári, *Dittert Ferenc* znióváraljai, *Szotodnik János* kiskunfélegyházi állami elemi tanítóképző-intézeti segédtanárokat, továbbá *Szántóné Hahn Róza* szabadkai és *Kovácsné Papp Mária* kolozsvári állami elemi tanítónőképző-intézeti rendes tanítókat a X. fizetési osztály 2. fokozatából az 1. fokozatba;

végre *Kiss A. József* bajai, *Makai Jenő* dévai, *Éber Sándor* bajai, *Krafi József* pápai, *Dienes Károly* csáktornyai és *Keszler Károly* temesvári állami elemi tanítóképző-intézeti segédtanárokat a X. fizetési osztály 3. fokozatából a 2. fokozatba.

Pótlólag itt említjük meg, hogy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Bod Pétert*, nagyszebeni állami elemi nép- és polgári iskolai igazgatói teendőkkel megbízott tanítóképző-intézeti tanárt a VIII. fizetési osztály 3. fokozatából a 2. fokozatba előléptette.

E kinevezések december 18-án keltek s karácsony szombatján kerültek nyilvánosságra, a többi szakbeli tanítók fizetésemelését megelőzőleg. Ezért a kedves karácsonyi meglepetésért szívesen mondunk köszönetet a miniszter urnak és a tanítóképzési ügyosztály vezetőinek és szívből üdvözljük előlépett kártársainkat. Midőn azonban eme kellemes kötelességünket teljesítjük, szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy mind a vidéken, mind a fővárosban élénken bírálták két fővárosi tanár soronkívüli előléptetését. Utána jártunk az ügynek s azt a megnyugtató felvilágosítást kaptuk, hogy az érdekelt két kártársunk soron kívüli előléptetése korántsem hátráltatja az előttük álló régibb tanárok fizetésemelését az új fizetési törvény életbeléptekor, mert emezek mindentől eltekintve, tisztán szolgálatuk koránál fogva megkapják a szabályszerű fizetési fokot, pl. a 3200 koronát; viszont az előléptetett két kártástól a most megkapott 2800 koronát elvenni nem lehet, a mit különben nem kaptak volna meg. Tehát rajtuk segítve lett, a mire anyagi helyzetüknél fogva nagyon rászorultak, a nélkül, hogy a többiekén sérelem esett volna.

Magyar Világ. Ez előtt fél esztendővel még a legmerészebb álmódzó is eltitkolta azt a gondolatát, nehogy kinevessék, hogy a magyar tanítóvilágnak napilapja legyen. Ez az álom ma már nem is gondolat, hanem valóság. A magyar tanítóvilágnak immár van napilapja: a *Magyar Világ*. Mi sem mutatja inkább a magyar közélet haladását, mint e napilap létrejötte. Hőskölteménybe illő fejlődés, hogy a kigúnyolt részeges kántorok, a lenézett kosták utódai harminc év alatt oda művelődtek s oly magas polcot tudtak kivívni állami életünkben, hogy politikai napilap alapítására gondolhattak. A lap első száma december 20-án jelent meg s mindennap felkeres bennünket s felkeresi a nagy közönséget. Ma már mondhatjuk, hogy kitűnően szerkesztett lap s a politikai körökben is igen jó benyomást tesz komolyságával s szókimondásával. A lapot *Benedek Elek*, a kiváló író, szerkeszti, a főmunkatárs *Földes Géza*, a volt Nemzeti Iskola szerkesztője, a melyből a napilap kifejlődött. Előfizetési ára évenként 16 korona s egy szám ára 6 fillér. A szerkesztőség és kiadóhivatal helyisége: Budapest, VI. Váci-körút 23. Ajánljuk e lapot tisztelt kartársaink szíves figyelmébe. Fizessenek elő rá és terjeszszék azt. A tanfőtség testületi szellemének ereje teremtette meg a *Magyar Világot*. Ha ezt a legelterjedtebb napilappá tesszük, akkor a legerősebb támogatója és fegyvere lesz a tanfőtségnek abban a szándékában, hogy a következő nemzedék meglássa Magyarországon a *magyar világot*.

Pályázati hirdetés. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a znióváraljai áll. tanítóképző-intézetben megüresedett gyakorló iskolai tanítói állásra pályázatot hirdet. Ezen állással a X. fizetési osztály 3. fokozatával összekötött 1600 (egyezerhatszáz) korona évi fizetés és a szabályszerű lakpénz élvezete van összekötve. Pályázhatnak legalább elemi népiskolára képesített okleveles tanítók. Előnyben részesülnek, kik a tanítói pályán már hosszabb idő óta és kiváló eredménnyel működnek és a tót nyelvet birják. A kellően felszerelt és bélyegelt kérvények a felettes hatóság útján 1903. évi január hó 15-ig nyujtandók be Túrócvarmegye kir. tanfelügyelőjénél.

Természetes nevelés. A 19. század pozitívizmusa még csak most, a 20. században kezdi megteremni gyümölcsseit a nevelés ügye számára. Már régen kimondták, nem is tudnánk megmondani hol és mikor, azt a szent igazságot, hogy a betű öl; de a pedagógusok csak most kezdik belátni, hogy eddig megvetették ezt az igazságot s egész iskolai nevelésünk szembeszállás a mai társadalom pozitív szellemével s veszedelmes tévúton járunk, mikor az iskolát nyögni engedjük a formalizmus és dogmatizmus szellemének járma alatt. A felvilágosodottabb pedagógusok már kétségbe esetten szemlélték e merev mozdulatlanságot s elvesztették hitüket a jobb jövőben. A természetes irány felé törő újítás szelleme, úgy látszik, végre mégis utat tör magának. A nagy didaktikai reformok szelleme, mint friss tengeri szél, az eleven, erős, gyakorlati Észak-Amerikából indult ki s kezd terjedni hozzánk. A Budapesti Hirlap december 29-iki száma ismerteti az Egyesült-Államok közoktatási kormányának reform tervezetét. Ebben kimondja, gyermekeken végzett vizsgálatok alapján, hogy a könyvekből végzett tanulás veszedelemmel fenyegeti a gyermek elméjét, idegét és egész szervezetét, mert

hosszas mozdulatlanságra kényszeríti a gyermeket és megterheli agyát. Ezért *végét kell vetni a káros könyvoktatásnak* s a tanítást az az elv irányítsa, hogy a gyermeknek mindenekelőtt mozgásra van szüksége. Ezért a katedrából való magyarázat helyett *a gyermeket múzeumokba, növénykertbe, műemlékekhez s műhelyekbe kell vezetni*. Tehát minél több mozgás és objektív tanítás az intuitív tanítás helyett! Ezek a főelvek. Előbb az érzékek gyakorlása s csak azután az értelem foglalkoztatása. A tanító ne csupán arra szorítkozzék, hogy megmutassa a tárgyat, hanem tanítsa meg látni a növendéket, tanítsa összehasonlításra, mert az összehasonlításból születik meg az ítélet. Általában *meg kell állapítani minden iskolába lépő gyermek agybeli teherképességét* s az egyéniséghez mérni az oktatás anyagát és módját. Ezután közli a tervezet a gyermekeken végzett vizsgálatok eredményét, a mi eme reformoknak alapjául szolgál.

Hogy a vén Európában is kezd ez a természetes irány az iskolai oktatásba beferkőzni, azt kimutatta a minap dr. *Kőrösi* Henrik tanfelügyelő a Pedagógiai Társaságban tartott fellovasásában. E szerint a szász iskolák némelyikében a beszéd és értelemgyakorlatokat nem a beszéd és passzív szemlélet, hanem a *kézi foglalkoztatás* alapján tanítják. És mi? Általában ugyan nem engedünk el az ősi sablonból semmit; de a természetes iránynak mégis vannak már hirdetői és apostolai. Közönyünk olvasói előtt jól ismeretesek *Láng* Mihálynak a lévai képző gyakorlóiskolájában végzett kísérletei. Ezen irány híve *Guttenberg* Pál is, a kézimunka-oktatás főmestere. Ezen természetes nevelési irányról tartott utóbbi december közepén a Magyar Tanítók Otthonában előadást. Ebben kívánja, hogy szakítsunk az elvont német rendszer dogmaival. A német tanító kevély az ő könyvére, az ő elavult könyve szent. Utalt az Angliában kifejlesztett egészséges szellemre. Még nagyobb haladást tettek az amerikaiak, a kiknek fő elve a *természetes élet szeretete és művelése*. Ajánlja, hogy álljunk ellent a német szellem erőszakos hatásának *s iskoláinkat rendezzük be a magyar népelet követelményei szerint*, a mely legközelebb áll az angol-amerikai szellemhez. *Vezessük ki a gyermeket a természetbe; érezze és élvezze a gyermek a természetet és tanulja megismerni úgy, a mint az reá hat.*

Midőn azonban *Láng* Mihályról és *Guttenberg* Pálról megemlékezünk, lehetetlen fel nem hoznunk *Budínszky Károly* fővárosi tanítót, a kinek kísérletei régebbiek a *Láng* Mihályénál. Ő ezelőtt öt-hat évvel úgy tanította a beszéd- és értelemgyakorlatot, miként azt most néhány dicsőített szász pedagógus cselekszi, t. i. a *kézi foglalkoztatással* kötötte azt össze. Csakhogy ő ezen tárgy tanításának *művelésgtörténeti alapot* is adott. Tehát mélyebben nyúlt be az ember, a gyermek szellemi világába, mint akár az idézett német és magyar pedagógusok, akár az amerikaiak.

Ünnepelt segédtanfelügyelő. Négy évig szerkesztette *Ember János*, Budapest királyi segédtanfelügyelője a Népnevelők Lapját s ezen idő alatt exponált helyzetében is mindvégig a tanítói érdekek, a tanítótság független társadalmi törekvéseinek önzetlen munkása és bátor harcosa volt. Soha semmiféle szempont el nem tántorította őt az igazság szolgálatától. Most, hogy a tanítók fizetésemelése

körül ádáz harc indult meg, megvált szerkesztői tisztétől. Lemondásának okául őszintén azt adta, hogy a jelen körülmények között a Népnevelők Lapjának oly szerkesztőre van szüksége, a ki szabadabban szolgálhatja a tanítóságot, mint ő teheti. Utódjául *Szabó Bugáth* Lászlót, a tanítóság kipróbált, derék harcosát választották meg. A Magyar Tanítók Otthona a volt szerkesztőtől február 6-án búcsúzott el, a mikor lakomát adott tiszteletére. Kétszázan gyűltek össze s Ember János iránt rajongó szeretetüknek, tiszteletöknek, nagyrabecsüléseknek oly lelkesedéssel adtak kifejezést, a milyenben még kevés hivatali főnöknek volt része. Erdemeit *Peres Sándor* méltatta, de kivülről még számosan dicsőítették őt. Ember János egyike a legélénkebb tollu s legtartalmasabb pedagógiai íróinknak. Még beregmegyei tanító korában keltek szárnyra feltűnést keltő iratai: *A magyar néptanító*, a melyben a néptanító anyagi, erkölcsi és társadalmi helyzetét tárgyalta az 1893-iki fizetésrendezés alkalmából. Ez iratát a képviselőházban is gyakran emlegették annak idején. *Humanizmus a nevelésben* című művében mesteri módon festette meg a falusi népiskolák nevelési és oktatási viszonyait. Nemrég jelent meg a Népnevelők Könyvtárában legnagyobb műve: *Apró emberek tudománya*, a melyet mind a szak-, mind a napi sajtó élénken tárgyalt. Mint embernek, szerénységénél csak az igazságszeretete nagyobb. Hiszszük, hogy népoktatásunk jövőjében reá még nevezetes szerep vár.

A kolozsvári tanfolyam előadásai. Mindnyájunkat érdeklő könyv hagyja el rövid idő múlva a sajtót. A kolozsvári továbbképző tanfolyam előadásairól írt «jegyzeteit» adja ki *Korhety Cslesztin* cs. apátfalvai tanító. A könyv ára 2 korona, mi csak az átvételkor fizetendő. Hogy a nyomtatandó példányok számáról tájékozást nyerhessen, kéri az érdeklődőket, hogy megrendeléseikkel mielőbb hozzá fordulni szíveskedjenek.

Kijelentés. Az Egyetértésnek feltűntek, a többi között, a M. Tanítóképző decemberi füzetében a tanítóképző tanárok tanfolyamán tartott előadások szövegei s N. L. ismertető és vitázó cikke. Hozzászólását attól teszi függővé, hogy a kivonatos ismertetésnek szövege hiteles-e. Kijelentjük, hogy a szövegért teljesen az ismertető felelősek. Mint a ki a tanfolyamon résztvettem, a szövegeket hűeknek tartottam s azért közöltem.

Szerkesztő.

Kimutatás

az 1902. évi december hó 25-éig befizetett tagsági díjakról.

1901-re: Szarvassy Margit, Glücklich Vilma (8—8 korona).

1902-re: Özv. Fábán Károlyné, Jankó László, Dr. Lázár Gyula, Svarba József, Zayzon Dénes, Varga József, Moyzes Miklós, Niernsee József (8—8 korona).

1902. II. félévre: Felméri Albert, Zrínyi Károly, Strauch Gyula (4—4 korona).

1903-ra: Dr. Koch Ferenc, Fazakas József (8—8 korona).

Horvay Ede
egyes. pénztáros.



A legjobb, legelterjedtebb
képes gyermek heti lap



AZ ÉN UJSÁGOM

Megjelen minden szombaton.

* * *



Semmiel sem okozhatunk nagyobb örömet a gyermeknek, mint AZ ÉN UJSÁGOM-mal. Meséivel, elbeszéléscsüvel, tréfáival, verseivel, képeivel állandó mulatságot, szórakozást szerez az apró embereknek. **Csak 2 kor. negyedévre** s mindenkinek módjában van, hogy ezt az örömet megszerezze gyermekének. A legkiválóbb magyar írók írják ezt a magyar ujságot, januárban minden előfizető gyönyörű mesemondó naptárt kap ingyen. Előfizethetni AZ ÉN UJSÁGOM kiadóhivatalában Budapesten, VI., Andrásy-ut 10.



Előfizetési árak: negyedévre 2 kor., félévre 4 kor.,
egész évre 8 kor.

• Mutatványszámot tessék kérni: •

AZ ÉN UJSÁGOM

• • • • kiadóhivatalától • • • •

Budapest, VI., Andrásy-út 10.





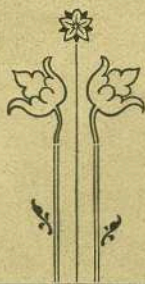
MAGYAR LÁNYOK



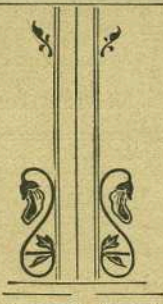
KÉPES HETILAP FIATAL
LÁNYOK SZÁMÁRA ◦ ◦



—————SZERKESZTI—————
TUTSEK ANNA



MUTATVÁNYSZÁM
KÉRÉSRE INGYEN.



Azoknak való ez a nagy gonddal s szeretettel szerkesztett lap, a kiknek a legnehezebb szép és jó olvasmányt adni, t. i. a fiatal magyar lánynak. A legjelesebb írók, festők, tanítók, tanítónők sorakoznak a szerkesztő segítségére s alig van magyar író, ki nem írna a MAGYAR LÁNYOK-ba. A szépirodalmi részen kívül ismeretterjesztő cikkeivel, továbbá a háztartás, kertészet, konyha, kézimunkák, női foglalkozások, divat stb. körébe vágó rovataival van megbecsülhetetlen szolgálatára lapunk a magyar lányoknak. // // // // // // // //

FLŐFIZETÉSI ÁRA

Egész évre 12 kor. * Félévre . . 6 kor.

Negyedévre 3 kor.

Kiadóhivatal : BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-UT 10. SZ.